

บทที่ 2

พระราชบัญญัติทนายความและข้อบังคับเกี่ยวกับ ทนายความ

ตอนที่ 1

ส่วนที่ 1

พระราชบัญญัติทนายความ

ก) ความหมาย

คำว่า “ทนาย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่าเป็นคำนามหมายถึง ผู้รับใช้, ผู้แทนนาย (ใช้แก่ผู้มีอำนาจ) ทนายความเป็นคำนาม หมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างแก่ต่างคู่ความในเรื่องอรรถคดีเรียกสั้น ๆ ว่า **ทนาย**, ภาษาโบราณ หมายถึงผู้พากษ์หนึ่ง **ทนายเรือน** เป็นคำนาม ภาษาโบราณ หมายถึง พนักงานฝ่ายใน มีหน้าที่ติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ ในพระราชวัง **ทนายถืออก** (คำนาม) นักมวยสำหรับป้องกันพระเจ้าแผ่นดิน ชื่อกรรมกรหนึ่งมีหน้าที่กำกับมวย, **ทนายหน้าหอ** (ภาษาปาก) เป็นคำนาม หมายถึง หัวหน้าคนรับใช้ที่ออกหน้าออกตา ผู้รับแทนนาย

ที่กล่าวมานี้เป็นความหมายตามพจนานุกรมดังกล่าวแล้ว แต่เดิมพระราชบัญญัติทนายความฉบับแรกคือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 ผู้ที่จะได้รับอนุญาตให้ดำเนินวิชาชีพทนายความตามกฎหมายฉบับนี้จะต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 ออกใช้บังคับยกเลิกพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 ในมาตรา 4 ให้ความหมายของคำว่าทนายความไว้ ดังนี้

ทนายความได้แก่ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้มีสิทธิว่าต่างแก่ต่างตัวความ ครั้งเมื่อ พ.ศ. 2508 ได้มีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ยกเลิกพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 พระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 และพระราช-

บัญญัติทนายความ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2483 และได้ใช้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 เรื่อยมาจนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน

ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 มาตรา 4 ซึ่งได้แก้ไขโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2514 ได้ให้ความหมายของคำว่าทนายความดังนี้

“ทนายความได้แก่ผู้ที่จดทะเบียนและรับใบอนุญาตจากเนติบัณฑิตยสภาให้มีสิทธิว่าความในศาล แบ่งเป็นสองชั้น คือ ทนายความชั้นหนึ่ง และทนายความชั้นสอง”

ทนายความชั้นหนึ่ง มีสิทธิว่าความในศาลทั่วราชอาณาจักร

ทนายความชั้นสอง มีสิทธิว่าความในศาลในเขตจังหวัดรวมสิบจังหวัด ตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาตและมีสิทธิว่าความในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา เฉพาะคดีที่ศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดดังกล่าวได้พิจารณาหรือสั่ง และมีสิทธิตามประเด็นไปว่าความในศาลอื่นได้ด้วย

ข) คุณสมบัติของทนายความชั้นหนึ่งตามกฎหมายเก่า

คุณสมบัติของผู้ที่จะขอจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นหนึ่งได้นั้น มาตรา 5 ซึ่งแก้ไขโดยมาตรา 4 แห่ง พ.ร.บ.ทนายความ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2514 กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นหนึ่งไว้ดังนี้.-

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปี
- (3) เป็นสามัญสมาชิกหรือสมาชิกวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- (4) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่รังเกียจแก่สังคม
- (5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้มีประวัติหรือได้กระทำอันการใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (6) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่อง อันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ และ
- (7) ไม่เป็นข้าราชการหรือข้าราชการท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำรวมทั้งข้าราชการการเมือง

ค) คุณสมบัติของทนายความชั้นสองตามกฎหมายเก่า

คุณสมบัติของผู้ที่จะขอจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นสองได้นั้น มาตรา 6 ซึ่งได้แก้ไขโดยมาตรา 5 แห่ง พ.ร.บ.ทนายความ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2514 กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นสองไว้ดังนี้

(1) มีคุณสมบัติตาม (1),(2),(4),(5),(6) และ (7) ของมาตรา 5

(2) สอบความรู้ได้ตามที่เนติบัณฑิตยสภากำหนดให้มีการสอบ หรือมีอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์จากสถานการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งเนติบัณฑิตยสภาเห็นว่าสถานการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และ

(3) เป็นสมาชิกสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา

สรุป

ข้อแตกต่างคุณสมบัติของผู้จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นหนึ่งกับชั้นสองตามกฎหมายเก่า มีดังนี้

1. แตกต่างในประเภทของสมาชิก ทนายความชั้นหนึ่งต้องเป็นสามัญสมาชิกหรือวิสามัญสมาชิก ส่วนทนายความชั้นสอง เป็นสมาชิกสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา

2. แตกต่างในระดับความรู้ ทนายความชั้นหนึ่งจะมีระดับความรู้ตั้งแต่นิติศาสตรบัณฑิตขึ้นไป ส่วนทนายความชั้นสองจะมีระดับความรู้ตามที่เนติบัณฑิตยสภากำหนดให้มีการสอบ เช่น เปิดรับสมัครผู้มีความรู้ในระดับต่ำกว่าอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมาย สอบความรู้เป็นทนายความ เพื่อไปว่าความประจำศาลในท้องถิ่นที่กั้นदार เป็นต้น

นอกจากนี้ก็จะเป็นพื้นความรู้ระดับอนุปริญญานิติศาสตร์ หรือชั้นประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์จากสถานการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งผ่านการรับรองของเนติบัณฑิตยสภาแล้ว

การเป็นสามัญสมาชิก, สมาชิกวิสามัญ หรือสมาชิกสมทบนั้นต้องเป็นไปตามข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

สามัญสมาชิก ผู้สมัครต้องเป็นผู้ที่

(1) สอบไล่ได้วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

(2) สอบไล่สำเร็จวิชากฎหมายจากคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน พ.ศ.

2476

(3) สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ได้ปริญญาตรี เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง หรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนหรือในสมัยสอบไล่ พ.ศ. 2495 หรือ

(4) สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

สมาชิกวิสามัญ

ผู้สมัครต้องมีความรู้ทางนิติศาสตร์ ได้ปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง หรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือจากมหาวิทยาลัยอื่นในประเทศไทย ซึ่งเนติบัณฑิตยสภาเห็นว่ามีความรู้ทางการศึกษาเทียบได้กับของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมาชิกสมทบ

ผู้สมัครต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิและความสามารถ อาจได้รับอนุญาตเป็นทนายความชั้นที่สอง

เพราะฉะนั้น ผู้จะขอจดทะเบียนและรับอนุญาตเป็นทนายความนั้น จะต้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาประเภทใดประเภทหนึ่งดังกล่าวข้างต้น สุดแล้วแต่จะขออนุญาตเป็นทนายความชั้นใด

สิทธิในการว่าความของทนายความทั้งสองประเภท

ตามกฎหมายเก่า กล่าวคือก่อนพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ ทนายความชั้นหนึ่งนั้นมีสิทธิว่าความในศาลทั่วราชอาณาจักร ส่วนทนายความชั้นสองมีสิทธิว่าความในเขตศาลจังหวัดรวมสิบจังหวัด ตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาต และมีสิทธิว่าความในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา เฉพาะคดีที่ศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดดังกล่าวได้พิพากษาหรือสั่งและมีสิทธิตามประเด็นไปว่าความในศาลอื่นได้ด้วย

นอกจากนี้ทนายความชั้นสองอาจไปว่าความในศาล ในเขตจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดที่ทนายความผู้นั้นจดทะเบียนไว้ในใบอนุญาตได้ เมื่อได้รับอนุญาตให้ว่าความต่างเขตเป็นพิเศษ เฉพาะเรื่องและมีสิทธิว่าความคดีนั้นในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา (ดูมาตรา 9 ซึ่งแก้ไขโดยมาตรา 6 แห่ง พ.ร.บ.ทนายความ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2508)

สถานที่ยื่นขออนุญาต

การยื่นคำขออนุญาตให้ว่าความต่างเขตของทนายความชั้นสองตามกฎหมายเก่า ให้ยื่นคำขอได้ที่ศาลซึ่งผู้เป็นทนายความนั้นมีสำนักงานอยู่ หรือจะขอต่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรืออธิบดีศาลแพ่ง หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาที่ตนประสงค์จะดำเนินคดีก็ได้

ม) การจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ

ตามกฎหมายเก่า ผู้ที่มีความประสงค์จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความนั้น จะต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาประเภทใดประเภทหนึ่งตามคุณสมบัติที่ผู้นั้นมีอยู่

เสียก่อน (ดูตัวอย่างใบสมัครเข้าเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาในภาคผนวก) เมื่อคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาลงมติรับเข้าเป็นสมาชิกแล้ว จึงจะยื่นคำขออนุญาตเป็นทนายความได้ การยื่นคำขอจดทะเบียนเช่นนี้ให้ยื่นต่อเนติบัณฑิตยสภา

อนึ่ง การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความนี้ จะต้องยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับคุณสมบัติประกอบคำขอไปพร้อมกันด้วย แบบคำขอจดทะเบียนคำขอรับใบอนุญาตต้องใช้แบบพิมพ์ของเนติบัณฑิตยสภา (ปัจจุบันใช้แบบพิมพ์ของสภาทนายความ (ท.1) ดูตัวอย่างในภาคผนวก) ที่ทำการของเนติบัณฑิตยสภาตั้งอยู่บริเวณกระทรวงยุติธรรมสำหรับผู้ต่างจังหวัดก็ขอได้ที่ศาลจังหวัดนั้น ๆ

หลักเกณฑ์นี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2508 ในมาตรา 7 มีหลักว่า ให้ยื่นคำขอเพื่อจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความต่อเนติบัณฑิตยสภา

ในกรณีที่ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความประสงค์จะมีสำนักงานในจังหวัดใดนอกจากกรุงเทพมหานคร จะยื่นคำขอต่อศาลจังหวัดนั้นเพื่อส่งมายังเนติบัณฑิตยสภาก็ได้

เมื่อเนติบัณฑิตยสภาได้รับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความตามมาตรา 7 และเห็นว่าผู้ยื่นคำขอมีคุณสมบัติตามมาตรา 5 หรือมาตรา 6 ให้เนติบัณฑิตยสภารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอเป็นทนายความชั้นหนึ่ง หรือทนายความชั้นสองแล้วแต่กรณี (ดูมาตรา 8)

ง) พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

ความหมายของคำว่า “ทนายความ”

ปัจจุบันนับแต่ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติความหมาย “ทนายความ” หมายความว่า ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

จากนิยามตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 4 เป็นอันว่ากฎหมายปัจจุบันยกเลิกชั้นของทนายความ กล่าวคือไม่มีทนายความชั้นหนึ่ง ทนายความชั้นสองอีกต่อไป คงมีแต่ทนายความเสมอกันหมดและทนายความทุกคนต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลขององค์กรที่เรียกว่า “สภาทนายความ” ซึ่งเป็นองค์กรที่ปกครองโดยทนายความ แยกออกจากเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งรายละเอียดเรื่องนี้จะได้ศึกษาต่อไป

ส่วนการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ มาตรา 34 แห่ง พ.ร.บ.

ทนายความ พ.ศ. 2528 ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2528) ศึกษารายละเอียดได้ในภาคผนวกซึ่งไม่ยากต่อการทำความเข้าใจด้วยตนเอง

จ) คุณสมบัติของผู้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ

มาตรา 35 กำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต
- (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- (4) ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าน่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม
- (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ
- (10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง
- (11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

ข้อสังเกต

คุณสมบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นที่เข้าใจได้ง่าย แต่มีข้อน่าสังเกต คือคุณสมบัติ (3) กล่าวคือ นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติตามที่ พ.ร.บ. ดังกล่าวกำหนดไว้แล้วผู้จดทะเบียนเป็นทนายความจะต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาอีกด้วย การเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภานี้ไม่กำหนดประเภทแต่ประการใด ซึ่งต่างจากกฎหมายเดิมกำหนดประเภทไว้คือ สามัญสมาชิก หรือสมาชิกวิสามัญ หรือสมาชิกสมทบ

ปัจจุบันสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา มี 5 ประเภทคือ

- 1) สามัญสมาชิก
- 2) สมาชิกวิสามัญ
- 3) สมาชิกสมทบ
- 4) ภาคีสมาชิก
- 5) สมาชิกกิตติมศักดิ์

1. สามัญสมาชิก ผู้ขอสมัครต้องเป็นผู้ที่

- 1.1 สอบไล่ได้วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม
- 1.2 สอบไล่สำเร็จวิชากฎหมายจากคณะนิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพ.ศ. 2476
- 1.3 สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ได้ปริญญาตรี เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง หรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนหรือในสมัยสอบไล่ พ.ศ. 2495 หรือ

- 1.4 สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

2. สมาชิกวิสามัญ ผู้ขอสมัครต้องเป็นผู้ที่สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ ได้ปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง หรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือจากมหาวิทยาลัยอื่นในประเทศไทย ซึ่งเนติบัณฑิตยสภาเห็นว่า มีมาตรฐานการศึกษาเทียบได้กับของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. สมาชิกสมทบ ต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิและความสามารถ อาจได้รับอนุญาตเป็นทนายความชั้นสอง

4. ภาคีสมาชิก ได้แก่นักศึกษาในสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งมีได้เป็นวิสามัญสมาชิก

5. สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ผู้ทรงเกียรติคุณและมีความรอบรู้นิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ ซึ่งกรรมการยกย่อง และเชิญเป็นสมาชิก

ในกรณีผู้สมัครมีวุฒิปริญญาตรีหรือเทียบเท่าปริญญาตรี คงไม่มีปัญหา ที่เป็นปัญหา ได้แก่พวกอนุปริญญาทางนิติศาสตร์นั้นไม่มีสิทธิเป็นสมาชิกประเภทใดประเภทหนึ่งแห่งเนติบัณฑิตยสภา ประเภทสามัญสมาชิก สมาชิกวิสามัญนั้น วุฒิอนุปริญญาไม่มีโอกาสเลย จะเข้าเป็นสมาชิกสมทบก็ไม่ได้ เพราะพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ปัจจุบันยกเลิก ทนายชั้นสองไปแล้ว เหลืออีกประเภทเดียวก็คือ ภาคีสมาชิก ภาคีสมาชิกปัจจุบันได้แก่นักศึกษา

ในสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา แต่ปัจจุบันสำนักอบรมฯ รับผิดชอบวุฒิ
ปริญญาตรีเข้าศึกษา ไม่รับอนุปริญญาแล้ว เพราะฉะนั้น จึงไม่มีทางที่อนุปริญญาจะได้เป็น
ภาคีสมาชิก ข้อนี้คงต้องมีการแก้ไขในโอกาสต่อไป เหลือประเภทสมาชิกอีกประเภทหนึ่งคือ
สมาชิกกิตติมศักดิ์ ซึ่งปัจจุบันมีเพียง 4 พระองค์เท่านั้น คือ

- 1) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 2) พระบาทสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
- 3) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
- 4) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สรุป เป็นอันว่าวุฒิอนุปริญญานิติศาสตรไม่มีสิทธิเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา ไม่ว่า
ประเภทใด ๆ เลย จนกว่าจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

คุณสมบัติที่น่าสังเกตประการต่อมาคือ (9),(10) ในที่นี้จะขอกล่าวคุณสมบัติ (10) ก่อน
ตามกฎหมายเดิมไม่อนุญาตให้ข้าราชการการเมืองเป็นทนายความ แต่กฎหมายปัจจุบันยอมให้
ข้าราชการการเมืองเป็นทนายความได้

สำหรับคุณสมบัติ (9) ที่ว่า**ไม่เป็นผู้นักกายพิการหรือจิตบกพร่อง อันเป็นเหตุให้เป็น
ผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความนั้น** เนื่องจากปัจจุบันมีบัณฑิตที่กายพิการ
เสียแขน ขา หรือเสียดวงตา เช่น ตาบอดสองข้างไม่ว่าโดยกำเนิดหรืออุบัติเหตุ หรือจากการ
สู้รบป้องกันประเทศ เพราะมีนักศึกษาพิการจำนวนไม่น้อยในมหาวิทยาลัยเปิดหรือกึ่งปิดกึ่งเปิด
เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น นักศึกษากายพิการเหล่านี้จำนวนไม่น้อยที่สำเร็จปริญญาตรี
ทางกฎหมายเป็นบัณฑิตพิการเพียงกาย แต่ไม่พิการใจ เพราะถ้าใจพิการเสียแล้วคงสำเร็จ
การศึกษาเป็นบัณฑิตไม่ได้ เมื่อสำเร็จการศึกษาได้ก็แสดงว่าบุคคลเหล่านั้นมิได้หย่อนสมรรถ-
ภาพในการงาน ในกรณีเช่นนี้ จะมีสิทธิขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความหรือไม่
และความพิการจะเป็นอุปสรรคต่อการฝึกอบรมตามมาตรา 38 หรือไม่เป็นปัญหาที่ต้องพิจารณา
การฝึกอบรมย่อมจะใช้วิธีเช่นบุคคลปกติไม่ได้ คณะกรรมการจะใช้วิธีฝึกอบรมอย่างไรจึงจะเหมาะสม
ซึ่งถ้าคนพิการเหล่านี้ผ่านการอบรมได้ ก็คงจะต้องให้สิทธิเช่นคนปกติทั้งหลาย เรื่องของการ
ฝึกอบรมมรรยาทตลอดจนหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความและการประกอบวิชาชีพทาง
กฎหมายตามมาตรา 38 นี้เป็นของใหม่ในประเทศไทย แต่เดิมไม่มีกำหนดไว้ ผู้เขียนเข้าใจว่า
สภาทนายความคงต้องอนุมัติการประกอบอาชีพทนายความให้ถ้าบัณฑิตพิการสามารถผ่าน
การอบรมเช่นนี้ได้ แต่ก็คงจะเป็นปัญหาแก่ลูกค้าความที่จะมาใช้บริการเนื่องจากไม่สะดวกในการ
ติดต่อทนายตาบอดหรือหูหนวก หรือเป็นใบ้ เป็นต้น ที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ สำหรับ

ประเทศไทยบัณฑิตพิการตาบอด หูหนวก หรือเป็นใบ้ คงจะลำบากในการประกอบวิชาชีพ หนายความ แต่สำหรับต่างประเทศ คนพิการตาบอดสามารถเป็นหนายความได้และเป็น หนายความที่มีชื่อเสียงด้วย ผู้เขียนใคร่ขอยกตัวอย่างหนายความตาบอดชาวอเมริกันเป็นตัวอย่าง ที่หนายตาดีควรเอาอย่างคือ **นายเนอร์แมน นีล ไพค์ (Norman Neal Pike)**

Mr. Norman Neal Pike เป็นหนายความตาบอดที่มีชื่อเสียงในเมืองซาลิสเบอรี มลรัฐ แมสซาชูเซ็ทส์ (Salisbury, Massachusetts) แต่ตาบอดทั้งสองข้างเนื่องจากเจ็บป่วย เมื่ออายุเพียง 7 ขวบ เขาต้องต่อสู้ชีวิตด้วยความยากลำบากนานาประการตั้งแต่วัยเด็ก แต่ด้วยกำลังใจที่เข้มแข็ง มีความพยายามอย่างแรงกล้าที่จะเรียนหนังสือจนจบโรงเรียนกฎหมาย (law school) จนความ ใฝ่ฝันเป็นความจริงสามารถประกอบอาชีพหนายความที่มีชื่อเสียงเป็นที่น่าทึ่ง น่าเลื่อมใสแก่คน ทั่วไปและเป็นตัวอย่างที่ดีเลิศแก่คนพิการ

นอกจากจะเป็นหนายความที่มีชื่อเสียงในด้านความรู้แล้ว ยังมีใจเป็นกุศลอุทิศเงินที่เขาได้ จากการทํางานเกือบทั้งหมดตั้งมูลนิธิไพค์ เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนที่มหาวิทยาลัย บอสตัน (Boston University) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่เขาเรียนจบมา ทั้งอุทิศเงินจำนวน 750,000 ดอลลาร์ เป็นทุนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยแก่เด็กยากจนที่เรียนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นอกจากนี้ได้ตั้งมูลนิธิพิเศษชื่อ **“มูลนิธิลูอล่า แฮมิลตัน พีส” (Luella Hamilton Pease Fund)** เป็นที่ระลึกถึงบุญคุณของพยาบาลลูอล่า แฮมิลตัน พีส ซึ่งเป็นผู้ให้กำลังใจและชี้แนวทางในการ ดำเนินอาชีพหนายความให้แก่เขา มูลนิธินี้ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนพยาบาลที่ยากจนที่ โรงพยาบาลแมสซาชูเซ็ทส์ เจนเนอรัล (Massachusetts General Hospital)

ไพค์ได้เล่าถึงเรื่องราวชีวิตที่น่าทึ่งของเขาว่า ตาบอดสนิทเมื่ออายุ 7 ขวบ ด้วยเหตุไม่สบาย เนื่องจากการโดนแดดเผา (sunstroke) ในวันหนึ่งที่ร้อนจัดในหน้าร้อน อุณหภูมิสูงถึง 104 องศา- ฟาร์เร็นไฮท์ เขาอาเจียนเป็นเลือดและวันรุ่งขึ้นตามองไม่เห็นอะไรเลย หมอกก็แปลกใจมากใน อาการของเขา และได้บอกว่ตาของเขาบอดไม่มีทางที่จะรักษาหาย

เขายังจำได้ดีถึงความตกใจ ความกลัวและความเศร้าเสียใจในการที่ตาบอดอย่างกะทันหัน เขาสวดมนต์อ้อนวอนต่อพระผู้เป็นเจ้า ขอให้พระองค์ทรงช่วยให้ตาของเขาหายเป็นปกติ เขามีความ ใฝ่ฝันที่จะเป็นหมอย่างเหลือเกิน เขาเล่าว่า สวดมนต์เป็นปี ๆ แต่การสวดอ้อนวอนของเขา ไม่ได้ผลเลย เขายังคงตาบอดตามเดิม

วิถีชีวิตที่จะมาเป็นหนายความเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1929 (พ.ศ. 2472) เขาถูกรถยนต์ชน ข้อเท้าหัก ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลแมสซาชูเซ็ทส์ เจนเนอรัล ที่นั่นเองที่เขาได้พบนักเรียน

พยาบาลลูอีสล่า แฮมิลตัน ฟิส ผู้ซึ่งเอาใจใส่ดูแลเขา เธอเป็นคนร่าเริง น่ารัก เธอปลอบโยนและพูดคุยกับเขา ไพล์ได้เล่าถึงความใฝ่ฝันของเขาที่อยากจะเป็นหมอให้เธอฟัง เธอได้บอกว่า คนตาบอดเป็นหมอยากมาก เขาควรจะเป็นทนายความซึ่งไม่เป็นอุปสรรคกับความพิการ เธอได้พูดให้กำลังใจเขามากมาย ซึ่งทำให้ไพล์เกิดความมานะพยายาม และความมั่นใจว่า จะเป็นทนายความได้มิใช่เรื่องที่ใฝ่ฝันเลื่อนลอยเหมือนการอยากเป็นหมอ

เมื่อหายเจ็บเขากลับไปเรียนที่โรงเรียนสำหรับคนตาบอด ซึ่งสอนเตรียมสำหรับการเรียนมหาวิทยาลัย เขาขยันเรียนมากสอบได้คะแนนดีเยี่ยม

ความพยายามของไพล์ได้รับความสำเร็จอย่างน่าชื่นชมในปี ค.ศ. 1933 (พ.ศ. 2476) โรงเรียนกฎหมายของมหาวิทยาลัยบอสตันได้รับเขาเข้าเรียนเป็นกรณีพิเศษ โดยที่เขาไม่ต้องจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเสียก่อน

พ่อแม่ของเขามีฐานะยากจนไม่มีเงินพอที่จะให้เรียนชั้นมหาวิทยาลัย เขาจึงตั้งวางแผนการทำงานเพื่อให้ตัวเองมีเงินพอที่จะเรียนได้

เขาหาเงินเรียนหนังสือที่โรงเรียนกฎหมาย โดยรับจ้างทำความสะอาดเรือและชุดหอยกาบ (Clam) ในน่าน้ำร้อน รับจ้างทำแก้อีห่วย รับจ้างทำที่นอนและขายไข่ไก่ในหน้าหนาว มีรายได้เพียงพอ เขาอยู่อย่างประหยัดจริง ๆ ใช้เงินเฉพาะสิ่งที่จำเป็น เขาโชคดีมีเพื่อนร่วมชั้นที่ดีหลายคนอาสาช่วยอ่านตำราให้ฟัง เขาเรียนด้วยความยากลำบากอย่างยิ่ง เรียนหนักและยังต้องทำงานหาเงินตลอดเวลา

(ถึงจุดนี้ใครจะตั้งเป็นข้อสังเกตว่าในต่างประเทศ การศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยนักศึกษาจะต้องช่วยเหลือตนเอง ตั้งแต่การค้นคว้าและการทำงานหาเงินเป็นทุนการศึกษาการค้นคว่านั้นอาจารย์เพียงแต่กำหนดหัวข้อหรือเรื่องที่จะศึกษา แนะนำตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้อง นักศึกษามีหน้าที่ค้นคว้าและเสนอต่ออาจารย์ ซึ่งต่างกับของเราที่คิดนิสัยมาจากเด็กนักเรียนรออาจารย์ป้อนบางท่านอาจารย์ป้อนแล้วไม่ยอมเคี้ยว ไม่ยอมกลืน ทุนการศึกษาของเราส่วนใหญ่อาศัยผู้ปกครองภาวะการรับผิดชอบต่อการศึกษาล่าเรียน จึงแตกต่างกัน ในต่างประเทศเท่าที่รู้มา นักศึกษาเรียนด้วยความกระหายวิชา ส่วนประเทศด้อยหรือกำลังพัฒนาเรียนเพื่อเล่นหรือฆ่าเวลา ขอฟาก

ข้อคิดนี้ไว้ด้วย) สำหรับผลการเรียนของไพค์เล่าว่า สอบเนติบัณฑิตยสภาของมลรัฐแมสซาชูเซตส์ ได้ในปี พ.ศ. 1937 (พ.ศ. 2480) ได้คะแนนดีอยู่ในจำนวนหนึ่งในยี่สิบของผู้สอบได้คะแนนดีเยี่ยม

การเริ่มชีวิตทนายความ

เขาเริ่มดำเนินอาชีพทนายความในเมืองนิวเบอร์พอร์ต (Newburyport) โดยเปิดสำนักงานเอง เขาต้องอดทนจากการดูถูกเหยียดหยามของพวกทนายความด้วยกันในเวลานั้นเป็นยุคที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เงินฝืดเคืองมาก แม้แต่ทนายความที่มีชื่อเสียงก็ยังหาเงินได้ไม่มาก

อย่างไรก็ตามนับว่าเป็นโชคดีของเขาที่คดีรายแรกที่เขาว่าความชนะอย่างคาดไม่ถึง ทำให้พวกทนายความต่าง ๆ ซึ่งคอยจับตาดูการว่าความของเขาเลื่อมใสความสามารถ แม้กระนั้นก็มีเสียงว่าจากพวกทนายความว่า การที่มีทนายความตาบอดนั้นไม่สมควรทำให้ศักดิ์ศรีของทนายความด้อยลง ซึ่งความคิดเห็นเช่นนี้ ไพค์เห็นว่าเป็นความคิดเห็นที่ขาดมนุษยธรรม ถ้าคนตาบอดสามารถดำเนินอาชีพได้เป็นอย่างดีทุกอย่างเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนยกย่อง เพื่อให้พวกเราคนตาบอดรู้สึกถึงการตาบอดอย่างเป็นปมด้อย ควรจะให้กำลังใจให้เรามีภาระทำทุกอย่างเช่นเดียวกับคนตาดี

เขาภูมิใจที่สามารถพิสูจน์ให้ทนายความต่าง ๆ เห็นว่า เขาเป็นทนายความที่สามารถในศาล เมื่อเขาว่าความเขาทำความแปลกใจและความพอใจให้แก่ผู้พิพากษาและลูกความของเขาในความหลักแหลมในการต่อสู้คดี คดีต่าง ๆ ที่เขารับว่าความ จะศึกษาอย่างดีรอบคอบถึงถ้วนถึงลู่ทางที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้ เขาจึงชนะคดีเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้เขามีชื่อเสียงมาก นอกจากนั้นเขาเป็นทนายความที่ไม่เรียกร้องค่าทนายสูงเหมือนทนายอื่นที่มีชื่อเสียง จึงทำให้มีลูกความมาก บางรายลูกความที่ร่ำรวยให้เงินรางวัลพิเศษเขาเป็นเงินจำนวนมาก

(ข้อสังเกต จากประวัติการทำงานของ Norman Pike จะได้หลักบางอย่างในการทำงานคือ ก่อนดำเนินคดีจะต้องศึกษาเตรียมคดีอย่างละเอียดรอบคอบ มีความซื่อสัตย์ต่อลูกความ การเรียกร้องค่าทนายอยู่ในอัตราที่ไม่สูงเกินไป ซึ่งหลักเกณฑ์เหล่านี้จะได้ศึกษาต่อไป

ปัญหาเกี่ยวกับลูกความ

Pike เล่าถึงปัญหาเกี่ยวกับลูกความว่า เขามีปัญหาเกี่ยวแก่ลูกความเช่นเดียวกันในระยะปีแรก ๆ เมื่อคนมาว่าจ้างที่สำนักงานของเขา ลูกความพบว่าเขาเป็นคนตาบอดก็เปลี่ยนใจ ครั้งหนึ่งผู้ชายคนหนึ่งจะว่าจ้างเขาเป็นทนายให้ เมื่อพบว่าเขาตาบอดทั้งสองข้างก็เลยไม่จ้าง ฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นผู้หญิงว่าจ้างเขาสู้คดี แล้วก็ชนะคดีนั้นทำให้ผู้ชายคนนั้นเสียใจที่ไม่ได้ว่าจ้างเขาเป็นทนาย

เขาเคยไต่ฝืนที่จะมีลูกเป็นหมอ เป็นทนายความ แต่เขาไม่ได้แต่งงานเพราะว่าเขาไม่พบใครที่รักเขามากพอที่จะแต่งงานด้วย แล้วเขาก็มีวแต่หมกมุ่นทำงานมากเกินไป เขาจึงอุทิศเงินส่วนใหญ่

ที่หาได้ให้ทุนการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยแก่เด็กยากจน ซึ่งทำให้เขามีความสุขมากที่เห็นเด็กที่เขาให้
ทุนจนเป็นหมอที่สามารถ ทุนความเช่นเดียวกับเขาเป็นอาจารย์สอนหนังสือ เป็นสถาปนิก
ที่มีชื่อ เด็กเหล่านี้เขารักประดุจลูก เขาภูมิใจที่มีส่วนช่วยทำให้คนเหล่านั้นมีอนาคตที่งดงาม

แรงผลักดัน

ความยากจนแต่เล็ก ๆ และความลำบากในการทำงานในขณะที่เรียนหนังสือเป็นแรง
ผลักดันให้เขาอุทิศเงินที่หาได้จากการทำงานเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจน เขายังคงจะทำงานต่อไป
จนกว่าจะทำไมไหว เพราะเงินรายได้ของเขามีส่วนช่วยสร้างอนาคตที่งดงามของเด็กยากจน
เป็นจำนวนหลายคน

เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพยาบาลลูอีสล่า แฮมิลตัน ฟิส ผู้มีบุญคุณแก่เขา เขาได้ตั้งมูลนิธิในชื่อ
ของเธอให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนพยาบาลที่ยากจนซึ่งเรียนอยู่ที่โรงพยาบาลแมสซาชูเซตส์
เจนเนอรัล ซึ่งเป็นสถานที่ ๆ เขาไปเจ็บป่วยอยู่ และเป็นที่ ๆ มีความหมายแก่ชีวิตของไฟค์มาก

เสียงสวดดี

ไฟค์ เป็นทนายความตาบอดเพียงคนเดียวในโลกที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วในความสามารถ
ในการว่าความ เขาเป็นตัวอย่างที่ดีเลิศของคนพิการ และเป็นตัวอย่างของคนที่ทำเพื่อประโยชน์
แก่คนยากจน มูลนิธิของไฟค์ได้ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กมากมาย^{1/}

หมายเหตุ ผู้รวบรวมเห็นว่า เรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่ดี ที่คนตาดีควรเอาอย่างไม่ทอดย
ยอมพ่ายแพ้ต่ออุปสรรคทางร่างกาย แม้กายพิการแต่ใจสู้มีความเพียรพยายามเป็นที่ตั้ง ย่อม
ประสบความสำเร็จได้ สมดังภาษิตที่ว่า “มีความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จย่อมอยู่ที่นั่น”

ฉ) การขออนุญาตประกอบอาชีพทนายความ

เมื่อผู้ประสงค์ประกอบวิชาชีพทนายความได้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็น
ทนายความ ต่อสภาทนายความ เมื่อคณะกรรมการสภาทนายความได้พิจารณาเห็นว่า เป็นผู้
คุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 และบุคคลเช่นว่านี้ได้ผ่านการฝึกอบรมมรรยาท
ทนายความ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้วหรือเป็น
บุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องผ่านการอบรมดังกล่าวตามที่มาตรา 38 กำหนดไว้ กฎหมายกำหนด
ให้คณะกรรมการสภาทนายความรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว
(มาตรา 36)

1/ 5 คาวราย แปล “ทนายความตาบอดที่มีชื่อ” คอลัมน์เหลือเชื่อ, ไทยรัฐ ปีที่ 23 ฉบับที่ 8063 วันจันทร์ที่
18 กุมภาพันธ์ 2522. หน้า 5

ในกรณีคณะกรรมการสภาพนายความรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอเป็นทนายความยอมไม่เป็นปัญหา ที่เป็นปัญหาได้แก่การไม่อนุญาต ในกรณีคณะกรรมการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการต้องแสดงเหตุผลของการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตไว้โดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ผู้ยื่นคำขอมีสิทธิอุทธรณ์การไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตของสภาพนายความต่อสภานายกพิเศษได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 36)

ข) อายุของใบอนุญาตว่าความ

ผู้ที่สภาพนายความรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตเป็นทนายความใบอนุญาตให้มีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี นับแต่วันออกใบอนุญาต เว้นแต่ใบอนุญาตประเภทที่เสียค่าธรรมเนียมในอัตราตลอดชีพ ให้มีอายุตลอดชีพของผู้ได้รับใบอนุญาต

เมื่อใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี หากประสงค์จะประกอบอาชีพทนายความต่อไป ต้องขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งใช้ได้สองปี นับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ (มาตรา 39)

ถ้าคณะกรรมการไม่ต่ออายุใบอนุญาตให้ต้องแสดงเหตุผลไว้ถึงเหตุที่ไม่ต่ออายุใบอนุญาตโดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ทนายความผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์การไม่ต่ออายุใบอนุญาตต่อสภานายกพิเศษได้ คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษเป็นที่สุด (มาตรา 39)

ข) การขอต่อใบอนุญาตว่าความ

ทนายความที่ขาดต่อใบอนุญาต โดยมีได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายใน 90 วันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ ยังมีสิทธิได้รับการต่ออายุใบอนุญาต หากได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเวลาไม่เกิน 60 วัน นับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ โดยชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละ 20 ของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น (มาตรา 40)

ณ) กรณีใบอนุญาตชำรุดหรือสูญหาย

ในกรณีใบอนุญาตสูญหายหรือชำรุดเสียหายในสาระสำคัญ ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ทราบการสูญหายหรือชำรุดเสียหาย (มาตรา 41 วรรคท้าย)

ญ) การพ้นสภาพจากการเป็นทนาย

เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการสภาพนายความว่า ทนายความผู้ใดเป็นผู้ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 35 ไม่ว่าจะขาดก่อนหรือหลังการจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้ทนายความผู้นั้น

พันธภาพการเป็นทนายความ คณะกรรมการต้องจำหน่ายชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนทนายความ

แต่กรณีดังกล่าวข้างต้นนี้มิให้ใช้บังคับแก่ทนายความผู้ต้องโทษจำคุก ตามคำพิพากษาถึงที่สุดหลังจากทนายความผู้นั้นได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตแล้ว

เมื่อมีการจำหน่ายชื่อทนายความออกจากทะเบียน คณะกรรมการต้องแสดงเหตุผลให้ชัดแจ้ง และทนายผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์การพ้นสภาพทนายความและถูกจำหน่ายชื่อจากทะเบียนทนายความต่อสภานายกพิเศษได้ คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 43)

ในกรณีทนายความถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ นายทะเบียนต้องจัดแจ้งคำสั่งนั้นไว้ในทะเบียนทนายความและแจ้งคำสั่งนั้นให้ทนายผู้นั้นทราบ แล้วแจ้งคำสั่งนั้นให้ศาลทั่วราชอาณาจักรและเนติบัณฑิตยสภาทราบด้วย (มาตรา 70)

ฎ) การขาดจากการเป็นทนายความ

ทนายความขาดจากการเป็นทนายความเมื่อ

- 1) ตาย
- 2) ขอบอกเลิกจากการเป็นทนายความ
- 3) ขาดการต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง
- 4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 43 หรือ
- 5) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 66 มาตรา 67 มาตรา 68 หรือมาตรา 69

โปรดดูด้วยบทที่อ้างถึงประกอบการศึกษาด้วย ซึ่งข้อความชัดเจนไม่ยากต่อการทำความเข้าใจด้วยตนเองได้

หวนกลับมาพิจารณาคุณสมบัติของผู้จะขอใบอนุญาตเป็นทนายความ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ต่อไป นอกจากคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งที่เป็นสาระสำคัญอันหนึ่งที่เป็นข้อกำหนดคุณสมบัติอื่นไว้ด้วย คือ ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความจะต้องมิใช่ผู้ที่เคยเป็นทนายความแต่ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ เว้นแต่กาลเวลาจะได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันถูกลบชื่อตามที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 71 ซึ่งมาตรา 35 นำมากำหนดเป็นคุณสมบัติของผู้จะขอใบอนุญาตเป็นทนายความด้วย (ดูมาตรา 35 (11))

ส่วนที่ 2

องค์กรควบคุมวิชาชีพทนายความ

ก) องค์กรควบคุมอาชีพทนายความในประเทศไทย

เนื่องจากอาชีพทนายความเป็นอาชีพที่อิสระต้องรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อประชาชนมีเรื่องต้องขอศาลเป็นที่พึ่งเรียกร้องความเป็นธรรม ผู้ที่มีทุกขรื้อนเช่นนั้นมักจะมอบให้ทนายความเป็นผู้ดำเนินการว่าต่างแก้ต่างให้แทนตัวความ เพราะฉะนั้นทนายความจึงต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม นอกเหนือจากความรอบรู้ในต้วบทกฎหมาย ทั้งจะต้องสัตย์ซื่อต่อวิชาชีพจะต้องไม่เป็นบุคคลประเภททรยศต่อวิชาการ ด้วยเหตุที่ทนายความเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิระเบียบข้อบังคับและการสอดส่องดูแลให้ทนายความอยู่ในขอบเขตแห่งหน้าที่ ๆ ได้รับความหมาย มิให้ทนายความนำความรู้ของตนไปก่อให้เกิดความเสียหายและเดือดร้อนต่อประชาชนได้โดยง่าย กฎหมายจึงเข้ามาควบคุมมรรยาทตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพนี้ แต่เดิมก่อน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับ (พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นไป) องค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมและสอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่กล่าวนี้ก็คือ “เนติบัณฑิตยสภา” ซึ่งเป็นสถาบันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งขึ้นใหม่อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ เนติบัณฑิตยสภานี้มีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2507

วัตถุประสงค์ของเนติบัณฑิตยสภาที่ปรากฏในมาตรา 5 บัญญัติไว้ดังนี้

(1) ส่งเสริมการศึกษานิติศาสตร์ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายรวมทั้งจัดให้มีทุนเพื่อการนั้น

(2) ควบคุมมรรยาททนายความตามกฎหมายทนายความ

(3) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิก

จากวัตถุประสงค์มาตรา 5 (2) นี้จะเห็นว่าทนายความนอกจากต้องอยู่ภายใต้การควบคุมตาม พ.ร.บ.ทนายความแล้ว ยังต้องตกอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของเนติบัณฑิตยสภาอีกด้วย ทั้งนี้รวมไปถึงความรับผิดชอบตามกฎหมายอื่น ๆ เช่นประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

สำนักงานเนติบัณฑิตยสภา ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณกระทรวงยุติธรรม แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ใกล้เคียงกับสนามหลวง เนติบัณฑิตยสภาดำเนินการโดยคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา” ประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นนายก อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และอธิบดีกรมอัยการ เป็นอุปนายกกับมี

กรรมการอื่นอีกมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 16 คน ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากสามัญสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา และมีกรรมการท่านหนึ่งในจำนวนนี้ทำหน้าที่เป็น “นายทะเบียนทนายความ”

แต่ในปัจจุบันภายหลังที่ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2528 องค์การควบคุมวิชาชีพทนายความเปลี่ยนมาเป็น “สภาทนายความ” (มาตรา 6) รายละเอียดในเรื่องนี้จะได้ศึกษาต่อไป

ก่อนจะศึกษาองค์การควบคุมวิชาชีพทนายความ ในเบื้องต้นควรจะได้ทราบประวัติการปกครองทนายความเป็นพื้นฐานเสียก่อน

1) ประวัติการปกครองทนายความ

ตามวิธีพิจารณาความดั้งเดิมของไทยไม่ประสงค์จะให้มียุทธรณ์ ระบบวิธีพิจารณาความดั้งเดิมนั้นมุ่งให้ตัวความพิสูจนตนเองเป็นสำคัญ เช่นดำน้า ลุยไฟ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายห้ามทนายความเข้ายุ่งเกี่ยวกับคดีในศาล ถือเป็นความผิดมีโทษในพระราชกำหนดเก่าเรียกทนายความว่า “พวกขี้ฉ้อหมอกความ” จะเห็นได้ว่า คำว่าหมอกความยังติดมาใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบัน มาตรา 165 (15) ใช้คำว่า “หมอกความ” และในกฎหมายลักษณะรับฟ้องบทที่ 1 กล่าวไว้ว่า “ผู้ใดมิใช่คดีตน มิใช่คดีบิดามารดา ปู่ย่าตายาย หรือป้า น้าอา บุตรภรรยา พี่น้องตน บังอาจเก็บเอาเนื้อความผู้อื่นมาฟ้องร้อง ผู้นั้นบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่าน เป็นละเมิดให้ไหมโดยยศฐาคักคืออย่าให้รับฟ้องไว้พิจารณา” แสดงว่าประวัติดั้งเดิมของทนายความเริ่มต้นด้วยถูกตราหน้าว่าเป็นพวกขี้ฉ้อหมอกความ ซึ่งบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่าน เป็นความผิดมีโทษ เป็นที่รังเกียจในบ้านเมือง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อ ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) จึงมีพระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ร.ศ. 111 บัญญัติไว้ว่า “ราษฎรทั้งหลายผู้มีอรรถคดีจะปรึกษาหารือผู้รู้กฎหมายให้เรียบเรียงแต่งฟ้อง แล้วนำมายื่นต่อศาลให้ลงชื่อผู้แต่ง ผู้เขียนไว้ด้วยก็ได้ ทั้งยังบอกไว้ด้วยว่าผู้แต่งผู้เขียนทั้งหลายอย่าได้ตื่นตกใจ จะไม่ต้องรับผิดชอบในผลแห่งคดีประการใด จะผิดอยู่ก็ตรงที่ใช้คำหนักเกินไป ตรงกันข้ามกลับจะเป็นผู้มีชื่อเสียงดี ถ้าสามารถแต่งถ้อยคำได้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียม พระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ร.ศ. 111 นี้ จึงเป็นกฎหมายฉบับแรกที่อนุญาตให้มีทนายความแต่งเขียนฟ้องแทนตัวความได้

เมื่อกล่าวถึงเรื่องกฎหมายควบคุมทนายความ กฎหมายที่ควบคุมทนายความนั้นมีเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ในพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 127 บัญญัติให้ศาลมีอำนาจห้ามทนายผู้ประพฤติตนไม่สมควรมิให้ว่าความในศาลใด ศาลหนึ่ง หรือทุกศาลได้และให้เสนอบติกระทรวงยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่องทนายความได้ กฎหมายฉบับนี้แสดงว่าศาลเป็นผู้ควบคุมทนายความมาแต่เริ่มแรก ตั้งแต่ปี ร.ศ. 127 เป็นเวลา

77 ปีมาแล้ว มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 168/2454 ซึ่งศาลฎีกาตัดสินห้ามทนายความว่าความในศาล เป็นบรรทัดฐาน ศาลฎีกาตัดสินว่าความประพฤติของ ม.ร.ว. เชย ปรากฏในสำนวนนี้ว่า หาเลี้ยงชีพทางทนายว่าความ ก็ชอบแต่จะตั้งหน้ารักษาสัตย์สุจริต เชิดชูลาภนิตินาสันน์ แต่นี่กลับมาพยายามกระทำพยานเท็จ ทำลายล้างความยุติธรรม ดังนี้ เห็นด้วยเกล้าว่า ไม่ควรยอมอนุญาตให้ ม.ร.ว. เชย เป็นทนายว่าความของราษฎรได้ในศาลยุติธรรมต่อไป นี่เป็นตัวอย่างให้เห็นว่าศาลนั้น ได้ควบคุมทนายมาแต่ ร.ศ. 127 เป็นเวลา 77 ปีแล้ว หลังจากนั้นจึงได้มีพระราชบัญญัติทนายความ ฉบับแรกขึ้นในปี พ.ศ. 2457 โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ทรงตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 โดยมีพระราชปรารภในกฎหมายนั้นว่า มีพระราชกำหนดกฎหมายให้โจทก์จำเลยผู้มีอรรถคดีแต่งทนายว่าต่างแก่ต่างได้ในศาลสถิตยยุติธรรมและมีเจ้าถ้อยหมอบความกับบุคคลผู้ไร้คุณสมบัติเข้ามาแอบแฝงหากินเป็นทนายความ ณ โรงเรียน เป็นอันมาก และกฎข้อบังคับทนายความซึ่งมีอยู่ ณ บัดนี้ ยังไม่พอเพียงที่จะสอดส่องครอบงำตลอดทั่วถึงบุคคลเหล่านั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า บรรดาชนทั้งหลายผู้จะไปหาเลี้ยงชีพเป็นทนายความควรจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติและควรประพฤติตนอยู่ในมรรยาทอันดีงามเป็นอันเดียวกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัตินี้ไว้โดยให้อำนาจเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการในปี พ.ศ. 2457 นั้นเองเป็นผู้วางแบบและข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ทั้งนี้ โดยอนุมัติของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมร่วมกับอธิบดีศาลฎีกากับอธิบดีศาลอุทธรณ์ แสดงให้เห็นว่าเนติบัณฑิตยสภาได้เริ่มมีบทบาทควบคุมทนายความตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457 โดยพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2457 ดังกล่าวแล้ว หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ. ทนายความเรื่อยมา พระราชบัญญัติทนายความฉบับที่ 2 คือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็มีการออกกฎหมายทนายความใหม่ ให้รับพวกจบปริญญาตรีทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเข้าเป็นทนายความชั้น 1 เพราะเดิมมีแต่พวกเนติบัณฑิตที่จบจากโรงเรียนกฎหมายและพวกทนายสอบไล่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 มีพระราชบัญญัติทนายความฉบับที่ 3 คือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ซึ่งตอนนั้นมีการตั้งสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาแล้ว ตามพระราชบัญญัติทนายความฉบับที่ 3 นี้ได้โอนอำนาจการออกใบอนุญาตว่าความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีอำนาจโดยเด็ดขาด เนติบัณฑิตยสภาเป็นทั้งผู้ออกใบอนุญาตและทั้งผู้ควบคุมทะเบียนและมรรยาททนายความพร้อมเสร็จสมบูรณ์ การควบคุมของเนติบัณฑิตยสภาในตอนแรก ๆ นั้นมุ่งจะดำเนินการตามแบบเนติบัณฑิตยสภาของอังกฤษ โดยพวกที่จบปริญญาตรีทางนิติศาสตร์แล้วจะต้องมาผ่านการสอบเนติบัณฑิตแห่งสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาให้ได้

เสียก่อน จึงจะจดทะเบียนเป็นทนายความชั้น 1 ได้ ถ้าจบปริญญาตรีอย่างเดียวก็เป็นได้แค่ ทนายชั้น 2 จากหลักเกณฑ์นี้เองก่อให้เกิดปฏิกิริยาของบัณฑิตนิติศาสตร์ทั้งหลายว่าเป็นการ กัดที่ ปิดกั้นเสรีภาพของชาวมหาวิทยาลัย มีการประท้วงถึงกับกรีดเลือดกรีดเนื้อกัน กาลเวลา ล่วงมาจนกระทั่งสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย (ซึ่งมีนายมารุต บุณนาค เป็นนายกสมาคม ขณะนั้น) ได้เป็นแกนนำเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในเรื่องนี้ จนในที่สุด นิติศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเป็นทนายความชั้น 1 ทั้งหมด ลุปี พ.ศ. 2528 สมาคมทนายความ แห่งประเทศไทย (นายคำนวน ชโลปถัมภ์ เป็นนายกสมาคมขณะนั้น) มีความเห็นว่า ควรโอน อำนาจจากเนติบัณฑิตยสภา (ซึ่งมีกรรมการ 4 ฝ่าย คือ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ บุคคล ทั่วไป) มาให้ทนายความปกครองกันเอง มีการผลักดันจนมีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ออกมาซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 ดังกล่าว

2) สภาทนายความ

นับแต่ พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา องค์การควบคุมทนายความซึ่งแต่เดิมขึ้นอยู่กับเนติบัณฑิตยสภา ก็เปลี่ยนมาเป็น สภาทนายความ ดังได้กล่าวมาแต่ต้นแล้ว ความเป็นมาของสภาทนายความนั้นเกิดขึ้นจากความ รู้สึกไม่พอใจที่ทนายความต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความและ การดูแลของเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งคณะกรรมการมรรยาททนายความส่วนใหญ่ไม่ใช่ทนายความ แต่เป็นอัยการ ผู้พิพากษา จะมีทนายความอยู่บ้างก็เป็นประเภทหลงเหลือจากเกษียณอายุจาก ราชการแล้ว ประกอบกับมี พ.ร.บ. ทนายความ ฉบับที่ 2 ออกใช้บังคับเมื่อปี พ.ศ. 2477 พ.ร.บ. ทนายความฉบับนี้ออกมาแบ่งทนายความเป็น 2 ประเภท คือ ทนายความชั้นหนึ่ง และทนายความ ชั้นสอง ทนายความชั้นหนึ่งว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร ได้แก่ พวกเนติบัณฑิตหรือพวกที่สำเร็จ ปริญญากฎหมายจากมหาวิทยาลัย คือ ปริญญาตรี ส่วนทนายความชั้นสองได้แก่ พวกอนุปริญญา หรือพวกสอบคัดเลือกได้ ทนายความชั้นสองมีสิทธิว่าความได้เพียงศาลเดียว แต่มีสิทธิขออนุญาต ว่าความต่างถิ่นได้ทุกครั้งไปโดยเสียค่าธรรมเนียมอัตรา 5 บาท การปกครองทนายความนั้นอยู่ที่ เนติบัณฑิตยสภาตามเดิม การต่อทะเบียนอยู่ในความรับผิดชอบของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ จนถึงปี พ.ศ. 2508 มีพระราชบัญญัติทนายความออกใช้บังคับอีก พ.ร.บ.ฉบับนี้กำหนดประเภท ทนายความเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทสำเร็จเนติบัณฑิตหรือปริญญาตรีทางกฎหมายก่อนปี พ.ศ. 2496 เป็นทนายความชั้นหนึ่งได้ ถ้าหลัง พ.ศ. 2496 เป็นทนายความชั้นสองหมด รวมทั้ง พวกอนุปริญญาและพวกสอบอบรมด้วย ทนายชั้นสองมีสิทธิว่าความได้ 5 จังหวัดเขตติดต่อกัน แต่ไม่มีสิทธิขออนุญาตว่าความข้ามเขตได้ กฎหมายนี้ถูกโต้แย้งอย่างมาก เพราะออกโดยสภา

ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเกิดขึ้นโดยคณะปฏิวัติ จึงได้เกิดการคัดค้านขึ้น ดังนั้น สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย จึงได้เป็นแกนนำเคลื่อนไหวต่อสู้จนถึงปี พ.ศ. 2514 มีกฎหมายทนายความฉบับที่ 2 ออกมาสรุปว่า นิติศาสตร์บัณฑิต เป็นทนายความชั้นหนึ่ง ชั้นสองได้แก่พวกอนุปริญญาหรือพวกที่ได้รับการสอบคัดเลือกได้จากเนติบัณฑิตยสภาเป็นครั้งคราวตามความต้องการของกระทรวงยุติธรรม ชั้นสองมีสิทธิว่าความได้ 10 จังหวัด ไม่ต้องติดต่อกันและมีสิทธิขออนุญาตว่าความต่างถิ่นได้ด้วย แต่คงขึ้นอยู่กับเนติบัณฑิตยสภาตามเดิม โดยมีคณะกรรมการมรยาททนายความเป็นผู้สอดส่องดูแลให้คุณให้โทษ คณะกรรมการมรยาททนายความแต่งตั้งจากคณะกรรมการกลางเนติบัณฑิตยสภา ๑ ประกอบด้วย คณะกรรมการซึ่งเป็นผู้พิพากษา 5 คน อัยการ 5 คน นักกฎหมายทั่วไป 5 คน บุคคลเหล่านี้ก็แต่งตั้งคณะกรรมการมรยาททนายความ ๑ ส่วนใหญ่เป็นทนายอาวุโส

ปัญหาว่าการที่กฎหมายให้ทนายความขึ้นตรงต่อเนติบัณฑิตยสภาเป็นการเหมาะสมหรือไม่ เป็นอิสระแก่ทนายความหรือไม่ ท่านเจ้าคุณปรีดานฤเบศ นายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยคนแรก มีความรู้สึกก่อนตั้งสมาคมทนายความ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยซ้ำว่า ทนายความไม่เป็นอิสระ เพราะสถาบันที่ปกครองทนายความนั้น ไม่ใช่ทนายความเป็นผู้ปกครองเอง คำว่าเนติบัณฑิตยสภา ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Bar Association” ซึ่งในต่างประเทศหมายความว่า ทนายความเท่านั้นเป็นผู้บริหาร นายกเนติบัณฑิตยสภา หรือกรรมการเนติบัณฑิตยสภาก็เป็นทนายความ แต่ของเราตั้งขึ้นโดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.6) ที่ต้องการให้เกิดความสามัคคีกันของเนติบัณฑิตทั้งหลาย จึงให้เป็นที่รวมทนายความเข้ามาอยู่ในความดูแลของเนติบัณฑิตยสภา เมื่อเอางานของทนายความมารวมกับเนติบัณฑิตยสภา ทนายความส่วนใหญ่จึงเกิดความรู้สึกไม่พอใจที่ขบวนการแขนงอื่นเข้ามาปกครองให้คุณให้โทษทนายความ แต่ในตรงกันข้ามทนายความไม่มีสิทธิเข้าเป็นคณะกรรมการตุลาการ (กต.) ไม่มีสิทธิเข้าเป็นคณะกรรมการอัยการ (กอ.) เป็นต้น ความรู้สึกอันนี้ พักตัวเรื่อยมาจนปี พ.ศ. 2500 จึงได้มีการตั้งสมาคมทนายความขึ้นเป็นสถาบัน เพื่อเป็นตัวแทนของทนายความที่จะทำประโยชน์ต่อสังคมโดยทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายให้ความรู้แก่ประชาชน และให้ความเห็นแก่รัฐบาลในทางที่ถูกที่ควรเกี่ยวกับกฎหมายที่เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม สมาคมทนายความฯ ได้พัฒนายิ่งขึ้นตั้งแต่นั้นมา แต่เดิมนั้นผู้มีอาชีพทนายความ มักจะเป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จในการรับราชการ หรือไม่สามารัรับราชการได้ หรือเกษียณอายุราชการแล้วก็มาเป็นทนายความคนที่มีความรู้ดี ๆ หรือสำเร็จจากต่างประเทศมักจะได้รับราชการ แต่ระยะหลังผู้ที่มีความรู้ดี และสำเร็จจากต่างประเทศมาประกอบอาชีพทนายความโดยตรงมีมากขึ้น และความก้าวหน้าของ

ทนายความทั้งวงการในและต่างประเทศก็มีมากขึ้น จนเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ทนายความจะปกครองตนเอง สมาคมทนายความแห่งประเทศไทยได้จัดสัมมนานักกฎหมายขึ้นในหัวข้อเรื่อง **“บทบาทของนักกฎหมายในสังคมปัจจุบัน”** ซึ่งเป็นการสัมมนานักกฎหมายแห่งประเทศไทยครั้งที่ 1 (ในสมัยนายมารุต บุญนาค เป็นนายกสมาคมฯ) ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ระหว่างวันที่ 16-18 มกราคม 2513) ในครั้งนั้น มีนักกฎหมายอาวุโสตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสัมมนาเป็นจำนวนมากและนักกฎหมายทั่วประเทศจำนวน 517 คน^{1/} ผลของการสัมมนาได้ข้อยุติที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ 2 ข้อ ในจำนวน 20 ข้อมีว่า ข้อ 3. ขอให้รัฐบาลดำเนินการช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal aid) แก่คนยากจนเพื่อความยุติธรรมแก่สังคม โดยตั้งเป็นองค์การของรัฐบาลดังเช่น ในประเทศประชาธิปไตยทั้งหลาย เพราะในประเทศไทยคงมีสถาบันเอกชนเพียงแห่งเดียว คือ สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ดำเนินการอยู่ ซึ่งไม่มีงบประมาณที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่เหมือนในประเทศอื่น ๆ และข้อ 5. ขอให้สถาบันทนายความเป็นผู้ควบคุมผู้ประกอบการอาชีพทนายความเอง ดังเช่นที่เป็นอยู่ในนานาประเทศ และให้เป็นเช่นเดียวกับอาชีพแพทย์ที่แพทย์ควบคุมเองในประเทศไทย

เมื่อมีข้อยุติดังกล่าวข้างต้น ได้มีการปฏิบัติตามข้อยุติอย่างจริงจัง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2517 นายมารุต บุญนาค นายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยในสมัยนั้นและดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติได้เสนอร่าง พ.ร.บ. (สภา) ทนายความเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ชุดสมัชชชานามม้า) ในสมัยศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ขณะที่ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวอยู่ระหว่างการพิจารณาของสภานิติบัญญัติ ก็บังเอิญสภานี้หมดวาระเสียก่อน เป็นเหตุให้ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวพลอยตกไปด้วย (ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการเสนอร่างแก้ไข พ.ร.บ.(สภา)ทนายความครั้งแรก) จนปี พ.ศ. 2518 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศขึ้น จากนั้นมาท่านอดีตนายกสมาคมทนายความฯ ท่านหนึ่งคือ นายมงคล สุคนธขจร ซึ่งขณะนั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมา (สมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี) ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับแรกที่คลาดไปเมื่อปี พ.ศ. 2517 เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่งซึ่งเป็นการเสนอครั้งที่ 2 สภาฯ ได้รับหลักการในวาระแรกและตั้งกรรมาธิการขึ้นพิจารณาซึ่งนายมารุต บุญนาค เป็นประธานกรรมาธิการสามัญพิจารณาเรื่องนี้ มีการประชุมเพื่อร่างกฎหมายฉบับนี้ แต่ยังไม่ทันพิจารณาในวาระที่ 2 รัฐบาลก็ยุบสภา ร่าง พ.ร.บ.(สภา)ทนายความก็เป็นอันตกไปอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเริ่มรณรงค์

1/ ชาญ แก้วชูใส. “ความรู้ทั่วไป” “พรบ.สภาทนายความ” วารสารทนายประจำบ้าน ปีที่ 2 ฉบับที่ 14/2528.
หน้า 17

ในปีต่อมาก็เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และรัฐบาลพลเรือนซึ่งสภารพัฒนาฯ จนสิ้นยุครัฐบาลพลเรือนชุดสภารพัฒนาฯ ด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

แต่อย่างไรก็ตามแม้ร่างพระราชบัญญัติ(สภ)ทนายความจะตกไปแต่วงการทนายความก็มิได้หยุดนิ่ง คงมีการเคลื่อนไหวผลักดันในเรื่องนี้เรื่อยมา เช่น มีทนายความคณะหนึ่งได้นัดประชุมทนายความทั่วประเทศเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2522 ขึ้นที่โรงแรมรัตนโกสินทร์ มีทนายความเข้าประชุม 140 คน ได้ปรึกษาหารือกันและมีมติเป็นเอกฉันท์ใน 5 หัวข้อระบุในข้อ 5 ว่า ให้จัดตั้งสภาทนายความแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อทนายความจะได้ควบคุมกันเอง โดยให้ทนายความทั่วประเทศแสดงความคิดเห็นในรายละเอียด เพื่อประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสภาทนายความแห่งประเทศไทย ในช่วงนี้เป็นวาระที่นายประธาน ดวงรัตน์ เป็นนายกสมาคมต่อจากนายมงคล สุคนธ์ขจร โดยได้จัดส่งร่างครั้งแรกที่ปรับปรุงแล้วไปยังผู้แทนทนายความทั่วประเทศ เพื่อให้แสดงความคิดเห็นเข้ามาซึ่งเห็นพ้องต้องกันให้ทนายความปกครองกันเอง นอกจากนั้น เพื่อประโยชน์ของการประกาศใช้ พ.ร.บ.ฉบับนี้คณะกรรมการสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ซึ่งนายประธานเป็นนายกฯ ได้จัดประชุมสังสรรค์วุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นทนายความ ณ โรงแรมรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2522 ในการสังสรรค์ครั้งนี้ มีวุฒิสมาชิก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และทนายความมาร่วมแสดงความคิดเห็นประมาณ 50 คน โดยมีนายเทียม ไชยพันธ์ ส.ส.จังหวัดตาก พรรคประชาธิปไตยประชาชนสภาผู้แทนราษฎร ได้กล่าวยืนยันต่อที่ประชุมว่า ถ้าร่าง พ.ร.บ.นี้เข้าสู่การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อใด มั่นใจว่าสภาผู้แทนราษฎรจะรับหลักการ เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ทนายความแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรงอีกด้วย การสังสรรค์ครั้งนี้สืบมาจากการสังสรรค์ครั้งแรกที่โรงแรมนิวมรินทร์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม ศกเดียวกัน

การสัมมนาหลายครั้งต่อมา หลังจากการประชุมสังสรรค์ระหว่างวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กับทนายความทั่วประเทศแล้ว ต่อมาสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยซึ่งนายประธาน ดวงรัตน์ เป็นนายกได้จัดสัมมนาทนายความในทุกภาคของประเทศโดยเน้นหนักในเรื่องสภาทนายความ คือ ภาคเหนือ ที่จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 23-24 ตุลาคม 2524 ภาคกลาง ที่สวนสามพราน ระหว่างวันที่ 10-11 มกราคม 2524 ภาคใต้ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา ระหว่างวันที่ 28-31 มกราคม 2525 ภาคตะวันออกที่วังแก้ว จังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ 29-30 พฤษภาคม 2525 และในช่วงสุดท้ายที่ภาคเดียวกันนี้ ณ พัทยา ระหว่างวันที่ 22-23 มกราคม 2526 ซึ่งเป็นเวลาคาบเกี่ยวกับที่ระยะเวลาที่รัฐบาลดำเนินการเรื่องนี้อยู่ ทุกครั้งของการสัมมนาดังกล่าว ข้อยุติเห็นพ้องต้องกันให้ทนายความได้ปกครองกันเอง และให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

2.1) ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้

หลังจากที่สมาคมทนายความแห่งประเทศไทยได้ประสานความต้องการของทนายความทั่วประเทศและฟังความคิดเห็นของวุฒิสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจนมั่นใจแล้วจึงได้เสนอร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งนายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีและต่อมาเปลี่ยนเป็นนายมารุต บุณนาท (พ.ศ. 2524-2526) จึงได้นำเสนอรัฐบาลแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความขึ้น โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2524 และ 15 มิถุนายน 2525 คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงยุติธรรม ผู้แทนเนติบัณฑิตยสภา นักกฎหมายทรงคุณวุฒิ และผู้แทนของสมาคมทนายความฯ ได้ประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2524 ถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2525 รวม 19 ครั้งแล้วได้สรุปเสนอร่างดังกล่าวไปยังนายมารุต บุณนาท รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เสนอไปยังคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแล้ว คณะรัฐมนตรีได้ส่งไปยังสภาผู้แทนราษฎร ในขณะเดียวกัน นายสุทัศน์ เงินหมื่น ส.ส.จังหวัดอุบลราชธานี พรรค ประชาธิปัตย์กับคณะได้เสนอร่าง พ.ร.บ.เดียวกันนี้ เข้าสู่การพิจารณาของสภาด้วย ในการพิจารณาให้ถือร่างของรัฐบาลเป็นหลัก ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎร ในวาระที่ 3 ไปแล้ว กลับไปสู่การพิจารณาของวุฒิสภาอีกครั้งหนึ่ง วุฒิสภาไม่ขัดข้อง รัฐบาล นำขึ้นทูลเกล้าเพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมาย¹⁷ ซึ่งปัจจุบันมีผลใช้บังคับนับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นไป ส่วนรายละเอียดให้ศึกษาจากบทที่ 2 ตอนที่ 1 พระราชบัญญัติทนายความ

สรุป เป็นอันว่าปัจจุบันองค์กรควบคุมทนายความได้เปลี่ยนจากเนติบัณฑิตยสภามาเป็น “สภาทนายความ” นับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นมา รวมการต่อสู้เรียกร้องการปกครองตนเองของทนายความ นับแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเป็นเวลารวม 15 ปี 11 เดือน

ข) องค์กรควบคุมอาชีพทนายความอเมริกัน

ในสหรัฐอเมริกาที่มีองค์กรควบคุมมาตรฐานของวิชาชีพทนายความคู่กัน Bar Association เป็นองค์กรที่สำคัญมากองค์กรหนึ่งในการควบคุมและยกระดับมาตรฐานของทนายความ ความจริงแล้วในแต่ละมลรัฐ (state) ก็มี Bar Association ของตนเองและยิ่งกว่านั้น บาง City หรือ Country ของแต่ละมลรัฐก็ยังมี Local Bar Association ของตนเองซ้อน State Bar Association ขึ้นมาอีกถ้าจะเอาตัวเลขมากล่าว ณ ที่นี้ คุณวรชัย พิจารณ์จิตร ประมาทว่าในสหรัฐอเมริกา มี Bar Association ทั้งสิ้นเป็นจำนวนกว่า 1,000 Bar Associations ถึงแม้ว่าจะเป็น

17 อ้างคำ หน้า 17-20

จำนวนมากแต่ก็เหมาะสมและได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ประกอบการอาชีพนี้ ซึ่งมีจำนวนมากเช่นกัน สำหรับ Bar Association ที่สำคัญที่สุดในสหรัฐอเมริกาได้แก่ The American Bar Association (ซึ่งต่อไปจะขอเรียกว่า ABA) ซึ่งเป็นองค์กรที่คอยควบคุมผู้ประกอบการอาชีพกฎหมายทั่วสหรัฐอเมริกา

ก่อนที่จะกล่าวถึง ABA. นี้ว่ามีความสำคัญเพียงไรกับอาชีพทนายความ ใครจะทำความเข้าใจไปถึงความเป็นมาของ ABA. ก่อนว่า ABA. นั้นได้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1874 มีสมาชิกอยู่ทั่วประเทศซึ่งประกอบด้วยทนายความเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่รัฐบาล อาจารย์กฎหมายในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของศาล และแม้กระทั่งนักธุรกิจ ในสาขาต่าง ๆ อีกมากมายประกอบเป็นสมาชิก กล่าวได้ว่า ABA. เป็น Bar Association ที่มีสมาชิกและมีบทบาทในด้านวิชาชีพกฎหมายมากที่สุดในสหรัฐอเมริกา จัดเป็นองค์กรระหว่างรัฐ หรือองค์กรของประเทศที่มีข่ายการทำงานอย่างกว้างขวางคอยควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพด้านกฎหมายอย่างใกล้ชิด ออกกฎเกณฑ์ทั้งระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับอาชีพนี้ อันได้รับการยอมรับจากส่วนใหญ่ของ Bar Association ของมลรัฐต่าง ๆ และเนื่องจาก ABA. มีสมาชิกอยู่ทั่วประเทศจึงทำให้การควบคุมดูแลผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกทุกคนจะถูกปลุกฝังให้มีความรับผิดชอบในการที่จะช่วยดูแลปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิชาชีพนี้

ที่สำคัญ ABA. เป็นผู้ก่อให้เกิด Code of Professional Responsibility ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกือบทุกมลรัฐถือปฏิบัติกัน กล่าวคือ Code นี้เป็นกฎหมายที่วางหลักการควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบการชีพด้านกฎหมาย อันประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

(1) Canons เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่กล่าวถึงบรรทัดฐานที่ยอมรับกันในสังคม (Statements of Axiomatic Norms) เกี่ยวกับความประพฤติของทนายความที่พึงประพฤติในด้านความสัมพันธ์กับสาธารณะชน

(2) The Ethical Considerations เป็นบทบัญญัติที่วางหลักการใหญ่ ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้ทนายความยึดถือ ในการประกอบอาชีพในยามที่เผชิญกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยให้คำนึงถึงศีลธรรมจรรยาบรรณที่ถูกต้องเป็นหลัก

(3) The Disciplinary Rules เป็นบทบัญญัติว่าด้วยวินัยของทนายความซึ่งบัญญัติถึงระดับมาตรฐานขั้นต่ำสุดที่ทนายความสามารถจะกระทำได้โดยปราศจากความผิดถ้าประพฤติปฏิบัติต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำของ The Disciplinary Rules นี้แล้วก็ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนวินัยของวิชาชีพ อันจะต้องได้รับการลงโทษ

นอกจากนี้เพื่อเป็นการปรับปรุงมาตรฐานของวิชาชีพ ABA. ยังเป็นผู้จัดให้มีการจัดหลักสูตรอบรมผู้พิพากษา ทนายความ และมีคณะกรรมการค้นคว้าทางด้านกฎหมายเพื่อให้คำแนะนำต่อระบบการศึกษากฎหมายใน Law schools ต่าง ๆ เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สำหรับบทบาทของ ABA. ในด้านต่าง ๆ ก็มีอีกมากมายเช่นในด้านการวางโปรแกรมปรับปรุงระบบการบริหารทางทฤษฎี การให้ความช่วยเหลือด้านที่ปรึกษากฎหมายแก่คนยากจน การบรรจุหลักสูตรพื้นฐานทางด้านกฎหมายให้กับโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศ เป็นต้น

สำหรับการควบคุมวิชาชีพในระดับของมลรัฐนั้นก็จะเป็นไปโดย State Bar Association และ State Court ซึ่งเป็นผู้ควบคุมมาตรฐานและจรรยาบรรณทนายความที่ประกอบอาชีพภายในมลรัฐนั้น โดยทั่วไปแล้ว State Bar Association ก็จะเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ หรือข้อบังคับที่ทนายความพึงปฏิบัติและพึงละเว้นในการประกอบอาชีพเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับและบทกำหนดโทษเหล่านี้ในแต่ละมลรัฐก็แตกต่างกันออกไปอีก ตัวอย่างเช่นใน California ก็ยังมี Business and Professional Code อันเป็นบทบัญญัติว่าด้วยคุณสมบัติของทนายความ และวางบทบังคับให้ผู้ที่จะประกอบอาชีพทนายความใน California ต้องสอบผ่าน Professional Responsibility Examination ก่อนอันเป็นวิธีการที่จะให้ทนายความได้สำนึกและเข้าใจในหน้าที่ของตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของทนายความต่อลูกค้า ซึ่งทนายความอาจถูกฟ้องร้องให้รับผิดชอบต่อลูกค้าได้ทั้งในทางแพ่งและทางอาญาอันสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยมิชอบ เป็นต้น

แม้ว่าศาลต่าง ๆ ภายในมลรัฐจะเป็นผู้ดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ แต่ก็เฉพาะศาลสูงสุด (The Supreme Court) ของแต่ละมลรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจถอดถอนใบอนุญาตประกอบอาชีพทนายความในมลรัฐของตนจากทนายความผู้ประกอบวิชาชีพโดยมิชอบ (misconduct) หรือฝ่าฝืนบทบัญญัติของ Canons, The Ethical Considerations, The Disciplinary Rules ได้ นอกจากนี้ The Supreme Court ของแต่ละมลรัฐยังอาจให้ Attorney General (อธิบดีกรมอัยการ) เป็นผู้ฟ้องทนายความผู้ถูกถอนใบอนุญาตดังกล่าว เป็นคดีอาญาในฐานความผิดต่อหน้าที่ต่อศาลได้อีกด้วย

นอกจากทนายความจะถูกควบคุมโดย Local Bar Association, State Bar Association, ABA, Court และโดย Code ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วทนายความในสหรัฐอเมริกาก็ยังควบคุมกันเองในรูปแบบของกลุ่มอีกด้วย ซึ่งเนื่องมาจากในสหรัฐอเมริกานั้น การทำงานของทนายความถูกแยกไปตามความชำนาญตามสาขาของวิชากฎหมาย (Specialized field) เช่น taxation, corporate laws, patent law, trademark, admiralty เป็นต้น ทำให้พวกที่ทำงานอยู่ใน

field เดียวกันต้องคอยควบคุมกันเองเพื่อที่จะทำให้มาตรฐานในสาขาวิชาชีพของตนดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับในวงการอันจะนำมาซึ่งชื่อเสียง ความมีมาตรฐานและอัตราค่าบริการที่เพิ่มตามด้วย ดังนั้นพวกนี้จะก่อตั้งสมาคมของตนเองขึ้น มีกฎข้อบังคับว่าด้วยคุณสมบัติและมาตรฐานของวิชาชีพนี้เป็นหลักและจะคอยตำหนิติเตียนผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของกลุ่ม อันเป็นการรักษาคุณภาพและมาตรฐานของทนายความและงานด้านกฎหมายในสาขาดังกล่าวเป็นอย่างดี

ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าจะจะเป็นทนายความประกอบอาชีพในสหรัฐอเมริกาได้นั้นมิใช่เป็นของง่ายเลย นับตั้งแต่การเข้า law school ซึ่งก็นับว่ายากเย็นอยู่แล้ว เพราะต้องแข่งขันกับคนเป็นจำนวนมากที่อยากจะเข้าไปเรียน เมื่อเข้าไปได้แล้วกว่าจะเรียนจบมาได้ก็มีค่าใช้จ่ายอีกเช่นกัน และแม้จะจบมาแล้วก็เชื่อว่าจะได้ประกอบอาชีพทนายความเลยทันทีก็หาไม่ ยังต้องพบกับอุปสรรคในการสอบ Bar และการสอบปลีกย่อยของแต่ละมลรัฐที่จะไปประกอบอาชีพอีก พอถึงเวลาได้ประกอบอาชีพทนายความเข้าจริง ๆ ก็ยังต้องคอยระมัดระวังความประพฤติของตนอย่างสม่ำเสมอให้อยู่ภายในขอบเขตของ Code ต่าง ๆ ที่ออกมาคอยควบคุมอย่างละเอียดถี่ถ้วนอีกเช่นกัน จึงนับว่าเป็นกรรมของทนายความอเมริกันโดยแท้ก็ว่าได้ ที่ต้องประสบกับความลำบากต่าง ๆ นานา แต่ถ้ามองในอีกแง่หนึ่งก็จะเห็นได้ว่า เป็นเพราะความยากลำบากต่าง ๆ เหล่านี้เองที่ทำให้มาตรฐานของอาชีพนี้ถึงได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และก็ไม่เคยที่จะทำให้ได้รับการปฏิเสธไม่ว่าในด้านใด ๆ จากสังคมอเมริกันเลย แต่ตรงกันข้ามกลับได้รับการยกย่องว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติระดับแนวหน้าอาชีพหนึ่งที่คนอเมริกันส่วนใหญ่ใฝ่ฝันที่จะได้เป็นกัน

ค) องค์การควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นมีองค์การควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายที่น่าสนใจและน่าศึกษามาก เรียกชื่อเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า “นิชิเบนเรน” (Nichibenren) ซึ่งแปลว่า “สหพันธ์เนติบัณฑิตยสมาคมแห่งประเทศญี่ปุ่น” (The Japan Federation of Bar Associations) องค์การนี้เป็นองค์กรเอกชนซึ่งเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อทางการ และถือว่าเป็นหนึ่งในสามส่วนของอำนาจตุลาการญี่ปุ่นที่มีความสำคัญมากอีกสองส่วนนั้นก็ได้แก่ศาล และสำนักงานอัยการ เมื่อรวมสามส่วนเข้าด้วยกันแล้ว ก็กลายเป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยของประเทศญี่ปุ่น

“นิชิเบนเรน” ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2492 เป็นองค์กรเอกชนซึ่งบริหารงานอย่างเป็นอิสระด้วยงบประมาณของตนเอง จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติทนายความ (Lawyer Law) ซึ่งใช้บังคับมาจนทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามหากจะนับเนื่องกันตามประวัติศาสตร์แล้ว ระบบเนติบัณฑิตของประเทศญี่ปุ่นมีความเป็นมากกว่า 100 ปีแล้ว ทว่าในสมัยดั้งเดิมนั้นเนติบัณฑิตยสมาคมทั้งหลายมิใช่องค์กรอิสระ แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของหัวหน้าพนักงานอัยการแห่ง

สำนักงานอัยการประจำศาลท้องถิ่น ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเนติบัณฑิตยสมาคม ทั้งหลายจึงกลายเป็นองค์กรอิสระสืบมาจนกระทั่งบัดนี้

พระราชบัญญัติทนายความปัจจุบันได้ร่างขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นอิสระของ ทนายความ ในมาตรา 1 ได้กำหนดหน้าที่ของทนายความไว้ในย่อหน้าแรกว่า ทนายความมี หน้าที่ที่จะป้องกันสิทธิมนุษยชนชั้นมูลฐาน และช่วยให้ความยุติธรรมในทางสังคมปรากฏเป็นจริง ส่วนย่อหน้าที่สองก็ได้ประกาศว่า โดยหน้าที่ดังกล่าวนี้ ทนายความจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ ซื่อสัตย์สุจริตและจะบากบั่นรักษากฎหมายบ้านเมืองกับปรับปรุงระบบกฎหมายให้ดีขึ้น กล่าวโดย สรุปลแล้วหน้าที่เบื้องต้นของทนายความก็คือ พิทักษ์สิทธิของประชาชนในกรอบแห่งกฎหมาย โดยปราศจากการประนีประนอมหรือยอมจำนนต่อรัฐ หรือองค์กรแห่งอำนาจอื่นใด

โดยปกตินักกฎหมายซึ่งสอบผ่านการสอบแข่งขันเป็นเนติบัณฑิตแห่งชาติ อันมีเกียรติยิ่ง จึงจะได้รับการรับรองให้ประกอบวิชาชีพกฎหมายเป็นทนายความในประเทศญี่ปุ่นได้ นอกจากนี้ ศาสตราจารย์หรือรองศาสตราจารย์ซึ่งสอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่า 5 ปี รวมทั้ง พนักงานอัยการและผู้พิพากษาซึ่งเกษียณอายุหรือลาออกจากราชการแล้วก็จะได้รับอนุญาต ให้ว่าความได้เช่นกัน ทนายความทุกคนจะต้องขึ้นทะเบียนที่ “นิชิเบนเรน” จึงจะสามารถ ว่าความได้ บุคคลอื่นนอกจากนี้หากว่าความหรือให้คำปรึกษาทางกฎหมายที่มีค่าตอบแทนจะถือว่า ผ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติทนายความ

“นิชิเบนเรน” มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่คาซุมิงาเซกิในกรุงโตเกียว ครอบคลุมเนติบัณฑิตย- สมาคมแห่งท้องถิ่นรวม 52 สมาคม ทนายความทุกคนจะต้องจดทะเบียนทั้งที่เนติบัณฑิตยสมาคม แห่งท้องถิ่น และ “นิชิเบนเรน” โดยจ่ายค่าธรรมเนียมสมาชิกแห่งละ 6,000 เยนต่อเดือน เพื่อ ความเป็นอิสระของเนติบัณฑิตยสมาคม องค์กรที่กล่าวนี้จึงไม่รับเงินทุนอุดหนุนจากรัฐบาล คงได้รับการสนับสนุนจากค่าธรรมเนียมสมาชิกแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

“นิชิเบนเรน” มีสำนักงานเลขาธิการซึ่งประธานและเลขาธิการจะได้รับเลือกจาก มวลสมาชิกสองปีต่อครั้ง ประธานของ “นิชิเบนเรน” มีสถานะทางกฎหมายอย่างเดียวกับ ประธานศาลฎีกาและหัวหน้าอัยการแห่งรัฐ

“นิชิเบนเรน” มีคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อน จากการใช้อิทธิพลโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ และละเมิดสิทธิของประชาชน คณะกรรมการ ชุดนี้จะดำเนินการสอบสวนตามคำร้องและคำคัดค้านหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมถึง การช่วยเหลือผู้เสียหายซึ่งต้องการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่อีกด้วย

บทบาทของ “นิชิเบนเรน” ที่สูงเด่นก็คือ การคัดค้านอย่างแข็งขันต่อกฎหมายของรัฐ ซึ่งขัดต่อสิทธิมนุษยชน เช่นคัดค้านการลงโทษหนักเกินสมควรตามประมวลกฎหมายอาญา

รวมทั้งการคัดค้านบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติเด็กและเยาวชน กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เป็นต้น “นิซิเบนเรน” มักจะวิจารณ์กระทรวงยุติธรรมซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการร่างกฎหมายว่า ปกครองโดยข้าราชการประจำ ส่วนกระทรวงยุติธรรมก็มอง “นิซิเบนเรน” ว่าเป็นพวกเพื่อฝัน ซึ่งก็นับว่าเป็นการขัดแย้งกันในทางความคิดที่มีอยู่ตลอดเวลา

ตัวเลขที่น่าสนใจอีกอันหนึ่งก็คือ จำนวนผู้สอบผ่านการสอบแข่งขันเป็นเนติบัณฑิตแห่งชาติ ซึ่งผู้พิพากษา อัยการ และทนายความทุกคนจะต้องสอบแข่งขันให้ได้เสียก่อน การสอบนี้เป็นที่เลื่องลือว่ายากที่สุดพอ ๆ กับการสอบเป็นนักการทูต ซึ่งมีทั้งการสอบข้อเขียนและสอบปากเปล่า เมื่อปี 2523 มีผู้สอบได้เพียง 486 คน จากผู้เข้าสอบทั้งหมด 28,656 คน ในจำนวนผู้สอบได้นี้เป็นหญิงเพียง 49 คน หลาย ๆ ปีที่ผ่านมาจะมีผู้สอบได้คิดเป็นอัตราส่วน 1 ต่อ 50 และมีผู้สอบผ่านในการสอบครั้งแรกเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น สำหรับการสอบเนติบัณฑิตแห่งชาตินี้อยู่ในการจัดการของ สถาบันวิจัยและฝึกอบรมทางกฎหมาย (The Legal Research and Training Institute) ซึ่งอยู่ในความควบคุมของศาลสูงสุด^{1/}

ข้อสังเกต

เมื่อเปรียบเทียบองค์กรควบคุมทนายความของประเทศไทยคือ “สภาทนายความ” กับองค์กรควบคุมทนายความของต่างประเทศซึ่งผู้เขียนยกขึ้นมาเปรียบเทียบคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น ลักษณะของสภาทนายความของไทย ก้าวล้ำหน้าแปลกใหม่กว่าประเทศใด ๆ อาจจะกล่าวได้ว่ามีแห่งเดียวในโลกที่แยกตัวออกจากเนติบัณฑิตยสภา ส่วนการที่จะเป็นกฎหมายที่มีผลอย่างไรนั้น คงยากที่จะทำนายได้ เนื่องจากเป็นของใหม่เพิ่งจะเริ่มต้น จุดตั้งการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศครั้งแรก สุดแต่ใครจะมองในด้านใด จะไปรอดหรือไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา ด้านทนายความอาจจะมองในด้านขอโอกาสทดลองปกครองตนเองบ้าง ส่วนอนาคตจะเป็นอย่างไรน่าติดตาม

โดยทั่วไปความหมายของวิชาชีพทางกฎหมายนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์คุณ 4 ประการ กล่าวคือ

- 1) ต้องเป็นองค์กร (Organization)
- 2) มีการฝึกอบรม (Learning)
- 3) มีอุดมการณ์เพื่อบริการประชาชน (Spirit of Public service)
- 4) เป็นเจ้าหน้าที่ของศาลยุติธรรม (officer of the court) หรือ Administration of justice

1/ วิชา มหาคุณ. “องค์กรควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์ เล่ม 39 พ.ศ. 2525 ตอน 4. หน้า 470-772

หรือ Judicial process ที่กล่าวมานี้เป็นหลักสากล ไม่ว่าจะเป็ระบบ Common law เช่น อังกฤษ ก็มี English Bar, อเมริกาก็มี American Bar Association หรือในประเทศสังคมนิยมก็มี Socialist Bar เป็นองค์กรควบคุมวิชาชีพนี้

เป็นที่น่าสังเกต ไม่ว่าจะ English Bar หรือ American Bar Association จะมีผู้พิพากษารวมอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะ English Bar หรือ American Bar Association เนติบัณฑิตยสภาของทุกประเทศ เริ่มต้นจากทนายความก็จริง แต่ผู้พิพากษาของต่างประเทศมาจากอาชีพทนายความ กล่าวคือ ทนายความถูกเลือกไปเป็นผู้พิพากษา ซึ่งต่างกับของประเทศไทยผู้พิพากษามาจากการสอบคัดเลือก ถัดจากระบบ Common law มาระบบ Civil law (ระบบประมวลกฎหมาย) เช่น ประเทศฝรั่งเศสหรือประเทศเยอรมันเขาก็มี Bar เรียกว่า Barreau เป็นองค์กรควบคุม และแม้แต่ในระบบสังคมนิยม (socialist) หรือคอมมิวนิสต์ เช่น รัสเซีย จีน เขาก็มี People Bar เป็นองค์กรควบคุม เพราะเป็นการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายโดยเฉพาะทนายความมีสภาพเป็นการผูกขาด คนอื่นทำไม่ได้ นอกจากผู้ได้รับอนุญาตเป็นทนายเท่านั้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีองค์กรควบคุมไม่ให้ทนายเอาไรต์เอาเปรียบ มิให้ทนายความบีบบังคับลูกความเกินขอบเขต ดังนั้น ทนายความทั่วโลกจึงมี Bar ของตนซึ่งมีผู้พิพากษารวมอยู่ด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้พิพากษาถูกเลือกมาจากทนายความผู้ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ ทนายความกับผู้พิพากษาจึงมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากเวลาการประชุม I.B.A. (International Bar Association) หรือเนติบัณฑิตยสภาระหว่างประเทศ มักจะมีการประชุม World judge's Assembly ควบคู่กันไปด้วย ทนายความในต่างประเทศจะไม่แยกตัวออกจาก Bar เพราะถ้าทนายความยังอยู่ในความควบคุมดูแลของเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งมีผู้พิพากษารวมอยู่ด้วย ความหมายของการเป็น officer of the court ก็ยังคงมีอยู่ แต่ถ้าหลุดออกไปเป็นองค์กรเอกเทศแล้ว ความหมายของการเป็น officer of the court ก็หายไป ยิ่งกว่านั้นยังตระหนักไปถึงว่าลูกความที่มีข้อพิพาทกับทนายความนั้นจะมีความรู้สึกในด้านศรัทธาต่อองค์กรของทนายความที่เป็นเอกเทศเพียงใด ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเป็นห่วงในด้านนี้ เกี่ยวกับองค์กรสภาทนายความกับเนติบัณฑิตยสภานั้น บางท่านยังเห็นว่าเนติบัณฑิตยสภาจะเป็นองค์กรที่รักษาความเป็นกลางระหว่างทนายความกับลูกความดีกว่าสภาทนายความซึ่งประกอบด้วยทนายความล้วน ๆ ในด้านความรู้สึก เป็นข้อน่าสังเกตว่าทุก ๆ ประเทศในโลกมีเนติบัณฑิตยสภาเป็นองค์กรควบคุมวิชาชีพทั้งนั้นไม่ว่าโลกเสรี หรือโลกคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็ประเทศที่ใช้ระบบ Common law หรือ civil law หรือ Socialist law ก็ตาม

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านอาจารย์ทวี กสิยพงศ์ อดีตเลขาธิการเนติบัณฑิตยสภา อดีตนายทะเบียนทนายความ ท่านให้ความเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.6) มีพระเนตร

อันยาวไกล ทรงมองโลกภายนอกอย่างทะลุปรุโปร่ง จึงทรงตราพระราชบัญญัติทนายความ ให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ปกครองทนายความมาตั้งแต่ พ.ศ. 2457 ส่วนตัวบุคคลซึ่งเป็นกรรมการ เนติบัณฑิตยสภาจะดีหรือไม่ดีอย่างไร เป็นเรื่องตัวบุคคลหรือว่าองค์ประกอบกรรมการฝ่าย ทนายความจะน้อยไปหรืออย่างไรก็เป็นเรื่องแก้ไขกันได้ ซึ่งตอนหลัง ๆ นี้เห็นกันว่าคณะกรรมการ เนติบัณฑิตยสภาควรประกอบด้วยกรรมการฝ่ายทนายสัก 10 คน ฝ่ายผู้พิพากษาเอา 5 คน อัยการ 5 คน ฝ่ายอื่น 5 คน ก็พอ ถ้าคิดแก่นิติบัณฑิตยสภาในด้านนี้ ท่านให้ข้อคิดว่าฐานะของ ทนายความในสายตาโลกและสายตาประชาชนจะดีกว่านี้¹⁷ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกฎหมายออกมา แล้ว นักกฎหมายต้องเคารพถือปฏิบัติ ท่านให้ข้อคิดว่าถ้ากรรมการสภาทนายความประกอบด้วย คนดี ๆ มีคุณธรรม คนดีและมีคุณธรรมอยู่ที่ไหนที่นั้นย่อมประกอบไปด้วยสิ่งที่ดีงาม พุดและทำ อะไร ย่อมพุดและทำในสิ่งที่ดีงาม ไม่ว่าจะเนติบัณฑิตยสภาหรือสภาทนายความก็ตาม

แต่อย่างไรก็ตามที่กล่าวมานี้เป็นเพียงแง่คิด และความเห็นของผู้สัมผัสดวงการกฎหมาย แต่เมื่อพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลบังคับใช้ ปัญหาที่น่าจะหมดไป เพียงแต่ ผู้บริหารสภาทนายความพึงตระหนักระดับปกครองสภาทนายความให้เจริญรอดตลอดไป อย่าให้เสียหน้า ถูกตำหนิว่าเป็นวานรได้แก้ว เรียกร้องสิทธิแล้วปกครองตนเองไม่ได้ ซึ่งผู้เขียน เป็นคนหนึ่งหวังในเรื่องนี้ เพราะไม่แน่ว่าหลังเกษียณอายุราชการแล้ว อาจจะมาประกอบอาชีพ ทนายความก็ได้

ต่อไปจะกล่าวถึงพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นลำดับไป :-

---

17 อ.ทวี กสิยพงศ์, อภิปรายหัวข้อ พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 กฎหมายเพื่อการปกครองตนเอง, ณ ห้องประชุม ชั้น 3 คณะนิติศาสตร์ ม.รามคำแหง, วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2528

ส่วนที่ 3

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบัน

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 แบ่งสาระสำคัญออกเป็น 10 หมวดใหญ่ กล่าวคือ

- หมวดที่ 1 ว่าด้วยสภาพทนายความ (เริ่มมาตรา 6-10 รวม 5 มาตรา)
- หมวดที่ 2 ว่าด้วยสมาชิกสภาพทนายความ (มาตรา 11-13 รวม 3 มาตรา)
- หมวดที่ 3 ว่าด้วยคณะกรรมการสภาพทนายความ (มาตรา 14-32 รวม 19 มาตรา)
- หมวดที่ 4 ว่าด้วยการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ (มาตรา 33-44 รวม 12 มาตรา)
- หมวดที่ 5 ว่าด้วยการประชุมใหญ่ของสภาพทนายความ (มาตรา 45-50 รวม 6 มาตรา)
- หมวดที่ 6 ว่าด้วยมรรยาททนายความ (มาตรา 51-53 รวม 3 มาตรา)
- หมวดที่ 7 ว่าด้วยคณะกรรมการมรรยาททนายความ (มาตรา 54-72 รวม 19 มาตรา)
- หมวดที่ 8 ว่าด้วยกองทุนสวัสดิการทนายความ (มาตรา 73 มาตราเดียว)
- หมวดที่ 9 ว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (มาตรา 74-81 รวม 8 มาตรา)
- หมวดที่ 10 ว่าด้วยบทกำหนดโทษ (มาตรา 82-83 รวม 2 มาตรา)

บทเฉพาะกาลมาตรา 84-89 รวม 6 มาตรา และอัตราค่าธรรมเนียมต่าง ๆ รวมทั้งพระราชบัญญัตินี้มี 89 มาตรา

ก) เหตุผลที่ตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ โดยที่กฎหมายว่าด้วยทนายความได้ใช้บังคับมานานแล้ว และมีบทบัญญัติบางประการที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมเพื่อควบคุมการส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ เช่น ให้มีสภาพทนายความเพื่อควบคุมมรรยาทของทนายความ ให้มีกองทุนสงเคราะห์ทนายความเพื่อช่วยเหลือทนาย เป็นต้น และสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรง เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางและทันกับความต้องการจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้^{1/}

ข) สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้

ก่อนจะศึกษาสาระสำคัญของ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ในเบื้องต้นนี้ใครจะเสนอแนะให้นักศึกษาสังเกต จุดเด่นของ กฎหมายฉบับนี้เสียก่อน ถ้านักศึกษาสังเกตจะพบจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ 4 ประการคือ

1/ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 102 ตอนที่ 129 วันที่ 19 กันยายน 2528)

- 1) เป็นองค์กรที่แยกตนเองเป็นอิสระ
- 2) นำเงินที่ได้จากการจดทะเบียนนายมาใช้จ่ายช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

โดยกำหนดโครงสร้างใหม่ที่จะมีส่วนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

- 3) จัดให้มีกองทุนสวัสดิการนายความ
  - 4) จัดให้มีการฝึกอบรมก่อนประกอบวิชาชีพนายความ
- รายละเอียดเหล่านี้จะได้ศึกษาต่อไป

สาระสำคัญในสิ่งที่ควรแก่การสนใจสำหรับนักศึกษาชั้นปริญญาตรี ได้แก่ หมวด 1 สภานายความ หมวด 3 คณะกรรมการสภานายความ หมวด 4 การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ หมวด 6 มรรยาทนายความ หมวด 7 คณะกรรมการมรรยาทนายความ หมวด 8 การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย หมวด 10 บทกำหนดโทษและบทเฉพาะการ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าหมวดอื่น ๆ ที่มีได้กล่าวไว้จะไร้ความสำคัญก็หาไม่ ทุกหมวดล้วนแล้วมีความสำคัญที่นักศึกษาพึงทำความเข้าใจ แต่ที่ผู้เขียนไม่ยกกล่าวอ้างไว้ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ยากต่อการทำความเข้าใจด้วยตนเอง หากยกกล่าวทั้งหมดจะทำให้คู่มือศึกษาวิชานี้หนาเกินความจำเป็น จึงใคร่ขอทำความเข้าใจต่อนักศึกษาในชั้นนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะประการถัดมาใคร่ขอเสนอว่าในการศึกษาวิชาการใดก็ตามควรจะได้ศึกษาสิ่งใกล้ตัวเสียก่อน หากสิ่งใกล้ตัวยังไม่เข้าใจชัดเจนแล้ว จะเป็นปัญหาในการศึกษาสูงขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น สิ่งใกล้ตัวในขณะนี้เรื่องของบทเฉพาะกาล กล่าวคือผลกระทบของพระราชบัญญัติฉบับนี้ต่อบรรดาทนายความที่เป็นอยู่ก่อนที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะใช้บังคับซึ่งบัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาล กล่าวโดยสรุปได้ว่า

- 1) ผู้รับใบอนุญาตเป็นทนายความทั้งชั้นหนึ่งและชั้นสอง ที่ได้รับใบอนุญาตแล้ว ยังถือว่าเป็นใบอนุญาตที่ออกให้ นั้น เป็นใบอนุญาตที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ แต่มีอายุใช้ได้ถึงวันที่ 31 ธันวาคม ของปีที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นไป ใบอนุญาตให้เป็นทนายความซึ่งออกก่อนวันที่ 19 ธันวาคม 2528 ไม่ว่าใบอนุญาตทนายความชั้นหนึ่งหรือชั้นสอง ยังคงถือว่าเป็นใบอนุญาตที่ออกตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือใช้ได้ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 แต่จะใช้ได้ถึงแก่วันที่ 31 ธันวาคม 2528 เท่านั้น สำหรับทนายความชั้นสองนั้น ถ้าได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตหรือเคยจดทะเบียนและรับใบอนุญาตก่อนวันที่ 19 ธันวาคม 2528 ก็ยังมีสิทธิต่ออายุใบอนุญาตหรือขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายได้ แม้ว่าจะขาดคุณสมบัติทางด้านวุฒิการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 35 (3) ก็ตาม

2) ภายใน 120 วัน นับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เนติบัณฑิตยสภาจะต้องส่งมอบทะเบียนทนายความและบรรดาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตเป็นทนายความและการควบคุมมรรยาททนายความ เว้นแต่สำนวนคดีมรรยาททนายความที่ยังค้างพิจารณาอยู่ ให้แก่สภาทนายความ

3) ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 คณะกรรมการสภาทนายความจะต้องออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 53 ในระหว่างที่คณะกรรมการยังมีได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความดังกล่าว ให้ใช้บทบัญญัติตามมาตรา 12(1),(2), (3) และ (4) แห่ง พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2477 และข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยมรรยาททนายความและการแต่งกายไปพลางก่อน จนกว่าจะมีข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความ และนับแต่วันที่มิข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามกฎหมายใหม่นี้แล้ว จะต้องมีการตั้งคณะกรรมการมรรยาททนายความขึ้นภายใน 90 วัน

ส่วนบรรดาคดีมรรยาททนายความซึ่งค้างพิจารณาอยู่ก่อนพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (ก่อนวันที่ 19 ธันวาคม 2528) และคดีมรรยาททนายความที่เกิดขึ้นในขณะที่ยังไม่มีคณะกรรมการมรรยาททนายความตามกฎหมายใหม่ ให้ใช้กฎหมายเก่าดำเนินการจนแล้วเสร็จ เพื่อให้คดีดำเนินการลุล่วงบทเฉพาะกาลให้อำนาจคณะกรรมการมรรยาททนายความและบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคดีมรรยาททนายความซึ่งเป็นอยู่ก่อนพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (ก่อนวันที่ 19 ธันวาคม 2528) ดำเนินการจนแล้วเสร็จ นับว่าเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการมรรยาททนายความตามกฎหมายใหม่ คดีที่อยู่ระหว่างพิจารณาตามกฎหมายเก่าหรือคดีที่เพิ่งเกิดในช่วงต่อเนื่องเปลี่ยนแปลงกฎหมายเก่าไปใช้ของใหม่ คณะกรรมการชุดเดิมก็ดำเนินการไปจนกว่าจะแล้วเสร็จ ทำให้คดีไม่ค้าง

4) ภายใน 90 วัน นับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมจะต้องแต่งตั้งทนายความ ซึ่งมีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการสภาทนายความ (ตามที่มาตรา 17 วรรคสอง กำหนดคุณสมบัติไว้) จำนวนทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งในจำนวนนี้ต้องเป็นกรรมการบริหารของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 และคณะกรรมการชุดนี้จะต้องเลือกกรรมการด้วยกันเองขึ้นเป็นนายก 1 คน ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง

คณะกรรมการชุดนี้ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการสภาทนายความชุดถาวร (จำนวน 23 คน) ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง

เนื่องจากเป็นวาระเริ่มต้นของสภาทนายความ จึงต้องให้รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมใช้วิธีแต่งตั้งกรรมการชั่วคราว 15 คน กรรมการชั่วคราวนี้ไปเลือกกรรมการด้วยกันเองเป็นนายกสภาทนายความชั่วคราว 1 คน แล้วเสร็จแล้ว คณะกรรมการชั่วคราวต้องจัดให้มีการเลือกตั้ง

คณะกรรมการถาวรดำเนินการต่อไป (คณะกรรมการชั่วคราวสภาพนายความได้ดำเนินการให้มีการเลือกตั้งนายกสภาพนายความและกรรมการสภาพนายความชุดถาวรเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2529)

ค) โครงสร้างของสภาพนายความ

ในหมวดที่ 1 ของ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่งเรียกว่า “สภาพนายความ” สภาพนายความมีฐานะเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วยคณะกรรมการสภาพนายความและสมาชิกสภาพนายความ ดังนั้นทนายความทุกคนจึงเป็นสมาชิกสภาพนายความ โดยผลของกฎหมายกล่าวคือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

1) วัตถุประสงค์ของสภาพนายความ

สภาพนายความมีวัตถุประสงค์

- 1) ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ
- 2) ควบคุมมรรยาททนายความ
- 3) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิกสภาพนายความ
- 4) ส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภาพนายความ
- 5) ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับกฎหมาย

2) อำนาจหน้าที่ของสภาพนายความ

- 1) จัดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความ
- 2) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาพนายความและตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (มาตรา 8)

แต่เดิมอำนาจและหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น ตกอยู่ในความดูแลของเนติบัณฑิตยสภาภายหลังพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ สภาพนายความได้เข้าดำเนินการเช่นว่านี้

3) รายได้ของสภาพนายความ

สภาพนายความอาจมีรายได้ดังต่อไปนี้

- 1) ค่าจดทะเบียน ค่าบำรุงและค่าธรรมเนียม
- 2) เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน
- 3) รายได้จากทรัพย์สินหรือกิจการอื่น
- 4) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์

4) อัตราค่าธรรมเนียม

ก่อนประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับแรก^{1/} พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมไว้ดังนี้

1) การจดทะเบียนเป็นทนายความ	800.- บาท
2) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ ฉบับละ	4,000.- บาท
3) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี ฉบับละ	800.- บาท
4) การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ ฉบับละ	800.- บาท
5) การออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ ฉบับละ	100.- บาท

ภายหลังกฎกระทรวง (พ.ศ.2528) ซึ่งเป็นฉบับแรกประกาศใช้ อัตราค่าธรรมเนียมเปลี่ยนแปลงลดลงจากเดิม (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

(หมายเหตุ ใบอนุญาตเป็นทนายความกฎหมายเก่ามีอายุ 1 ปี ต่ออายุปีต่อปี)

ข) สมาชิก

ในหมวด 2 กำหนดให้สมาชิกของสภาทนายความได้แก่ทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทั้งนี้ สิทธิหน้าที่ของสมาชิกสภาทนายความได้กำหนดไว้ดังนี้

(1) แสดงความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของสภาทนายความ โดยส่งไปยังคณะกรรมการสภาทนายความ ในกรณีที่สมาชิกร่วมกันตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไป เสนอให้คณะกรรมการสภาทนายความพิจารณาเรื่องใดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของสภาทนายความ คณะกรรมการสภาทนายความต้องพิจารณาและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เสนอทราบโดยมิชักช้า

(2) ชักถามเกี่ยวกับการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไปของสภาทนายความ ในการประชุมใหญ่ของสภาทนายความ

(3) เลือกหรือรับเลือกตั้งเป็นกรรมการสภาทนายความ

(4) ผดุงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพและปฏิบัติตนตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

1) การสิ้นสภาพของสมาชิก

สมาชิกภาพของสมาชิกย่อมสิ้นสุดลงเมื่อ

- 1) ตาย

1/ ดูรายละเอียดภาคผนวก

2) ขาดจากการเป็นทนายความตามมาตรา 44 (มาตรา 44 กำหนดให้ทนายความขาดจากการเป็นทนายความเมื่อ

2.1) ตาย

2.2) บอกลีกจากการเป็นทนายความ

2.3) ขาดต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง

2.4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 43 หรือ

2.5) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 66,67,68 หรือ มาตรา 69

ง) องค์ประกอบของคณะกรรมการสภาทนายความ

ในหมวด 3 ให้คณะกรรมการของสภาทนายความประกอบด้วย

1) ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม 1 คน

2) ผู้แทนนิติบัณฑิตยสภา 1 คน

3) นายกและกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 23 คน ซึ่งทนายความทั่วประเทศได้เลือกตั้งขึ้น โดยกรรมการดังกล่าวไม่น้อยกว่า 9 คน จะต้องมีสำนักงานประจำอยู่ตามภาคต่าง ๆ ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตรา 1 คน

4) สภานายกพิเศษ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ส่วนการแต่งตั้งตำแหน่งอุปนายก เลขานุการ นายทะเบียนฯ เป็นเรื่องของนายกสภาทนายความด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการ คณะกรรมการแต่ละชุดมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี และจะดำรงตำแหน่งเกินกว่า 2 คราวติดต่อกันไม่ได้

ผู้ที่จะมีสิทธิรับเลือกตั้งเป็นนายก หรือกรรมการจะต้องเป็นผู้ซึ่งได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่า 5 ปี ก่อนวันเลือกตั้ง ส่วนทนายความเมื่อได้จดทะเบียนก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 30 วัน ย่อมมีสิทธิเลือกตั้งได้ การลงคะแนนเสียงทนายความต้องใช้สิทธิด้วยตนเอง โดยการลงคะแนนลับ ทนายความที่มีสำนักงานอยู่ ณ จังหวัดใด ให้ออกเสียงลงคะแนนที่จังหวัดนั้น หรือจะไปออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ก็ได้

กฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะสั่งให้คณะกรรมการ นายก หรือกรรมการแต่ละบุคคลออกจากตำแหน่งได้ เมื่อมีพฤติการณ์แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการ นายก หรือกรรมการคนหนึ่งคนใดทำผิดวัตถุประสงค์ของสภาทนายความ หรือกระทำการอันเป็นที่เสื่อมเสียอย่างร้ายแรงแก่สภาทนายความ แต่ก่อนที่จะมีคำสั่งดังกล่าว รัฐมนตรีจะต้องแต่งตั้งผู้แทนจากกระทรวงยุติธรรมหนึ่งคน ผู้แทนนิติบัณฑิตยสภาซึ่งเป็นอัยการ 1 คน ทนาย 1 คน กับทนายความอื่นอีก 4 คน เป็นคณะกรรมการสอบสวนก่อนการสั่ง คำสั่งของรัฐมนตรีเป็นที่สิ้นสุด

1) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

1) บริหารกิจการของสหภาพนายความตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 7
2) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการหรือพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของสหภาพนายความ เว้นแต่กิจการซึ่งมีลักษณะ หรือสภาพที่ไม่อาจมอบหมายให้กระทำการแทนกันได้

3) ออกข้อบังคับเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และข้อบังคับว่าด้วย

(ก) การเป็นสมาชิกและการขาดจากสมาชิกของสหภาพนายความ

(ข) การเรียกเก็บและชำระค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

(ค) การแจ้งย้ายสำนักงานของสหภาพนายความ

(ง) การประชุมคณะกรรมการและคณะกรรมการ

(จ) เรื่องอื่น ๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของสหภาพนายความ หรืออยู่ในอำนาจหน้าที่ของสหภาพนายความตามกฎหมายอื่น รวมทั้งการแต่งตั้ง การบังคับบัญชา การรักษาวินัยและการออกจากตำแหน่งของพนักงานสหภาพนายความ

ส่วนข้อบังคับของสหภาพนายความนั้น เป็นหน้าที่ของนายกที่จะต้องเสนอข้อบังคับต่อสหภาพพิเศษ ซึ่งสหภาพพิเศษอาจใช้สิทธิยับยั้งร่างข้อบังคับนั้นได้ เมื่อได้รับการยับยั้งก็จะต้องมีการพิจารณาทบทวน นอกจากนี้ นายความไม่น้อยกว่า 100 คน มีสิทธิเสนอให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขข้อบังคับได้

จ) คุณสมบัติของผู้รับใบอนุญาตนายความ

คุณสมบัติของผู้จะเป็นนายความได้ถูกกำหนดไว้ในหมวด 4 กล่าวคือ ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 คือ

(1) มีสัญชาติไทย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต

(3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสหภาพนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้น มีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

- (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม
- (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ
- (10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำเว้นแต่ข้าราชการการเมือง

(11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอใบอนุญาตเป็นทนายความเป็นผู้ที่ไม่เคยเป็นทนายความหรือไม่เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษา ตุลาการศาลทหาร พนักงานอัยการ อัยการทหารหรือทนายความตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารมาก่อน คณะกรรมการจะออกใบอนุญาตให้ก็ต่อเมื่อผู้ยื่นคำขอผ่านการฝึกอบรมมรรยาททนายความ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้ว เว้นแต่จะได้รับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ทั้งนี้เป็นดุลพินิจของคณะกรรมการที่จะให้การยกเว้นได้ นอกจากนี้กรณีดังกล่าวแล้วเมื่อผู้ยื่นคำขอมีคุณสมบัติ คณะกรรมการจะต้องพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้โดยเร็ว ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่รับจดทะเบียน ก็ต้องแสดงเหตุผลไว้โดยแจ้งชัด ซึ่งผู้ยื่นคำขอมีสสิทธิอุทธรณ์ต่อสภานายกพิเศษได้ เมื่อได้รับจดทะเบียนแล้ว ก็จะเป็นสมาชิกสภาทนายความโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้ทนายความต้องมีสำนักงานที่จดทะเบียนเพียงแห่งเดียว

ฉ) บทกำหนดโทษ

ในส่วนที่เกี่ยวกับบทกำหนดโทษนั้น กฎหมายได้กำหนดไว้ในหมวด 10 ในสาระสำคัญห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตหรือผู้ซึ่งขาดการเป็นทนายความ หรือต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ

องค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้โดย
บทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายอื่น (มาตรา 33) ดังนั้น ผู้ที่ไม่ได้
จดทะเบียนและรับใบอนุญาตฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกไม่เกิน
2 ปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
